

JOURNAL OF AWARENESS (JOA)

International Peer-Reviewed and Open Access Electronic Journal

Uluslararası Hakemli ve Açık Erişimli Elektronik Dergi

E-ISSN : 2149-6544

Yıl / Year : 2017

Cilt / Volume : 2

Sayı / Issue : 1

www.ratingacademy.com.tr

JOURNAL OF AWARENESS (JoA)

E-ISSN: 2149-6544

Volume / Cilt: 2

Issue / Sayı: 1

Year / Yıl: 2017

CONTENT / İÇİNDEKİLER

Referred Manuscripts / Hakemli Makaleler

YOLSUZLUK KAVRAMINA GENEL BİR BAKIŞ: PROBLEMLER VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

AN OVERVIEW OF CORRUPTION: PROBLEMS AND SOLUTIONS

Turgay BERKSOY & Nuh Ekrem YILDIRIM.....1-18

TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ TEMELİNDE CİNSİYETE DUYARLI BÜTÇELEME

GENDER SENSITIVE BUDGETING ON THE BASIS OF GENDER EQUITY

Hilmiye Yasemin ÖZUĞURLU19-26

PEKİŞTİRME SÖZCÜKLERİ, SIFAT TAMLAMASI VEYA İKİLEME MİDİR?

ARE THE WORDS OF REINFORCEMENT (IN TURKISH) ADJECTIVE – COMPOUNDS OR REDUPLICATIONS?

Necmi AKYALÇIN27-33

ABSTRACTING & INDEXING

[Directory of Research Journals Indexing \(DRJI\)](#)

[Bielefeld Academic Search Engine\(BASE\)](#)

[Google Scholar](#)

[ASOS Index](#)

[AcademicKeys](#)

[I2OR](#)

[Scientific World Index](#)

[Polish Scholarly Bibliography \(PBN\)](#)

[Cosmos Impact Factor](#)

[Research Bilbe](#)

[Scholarsteer](#)

[RootIndex](#)

[PKP | Index](#)

[Journal Index](#)

[Scientific Indexing Services](#)

International Services For Impact Factor And Indexing (ISIFI)

[International Society for Research Activity \(ISRA\)](#)

[Scipio.ro](#)

ABOUT THE JOURNAL / DERGİ HAKKINDA

OWNER / SAHİBİ

Rating Academy Ar-Ge, Yazılım, Danışmanlık, Yayıncılık, Eğitim ve Organizasyon Ltd. Şti.

CHIEF EDITOR / BAŞ EDITÖR

Mehmet ŞAHİN, Çanakkale Onsekiz Mart University, Turkey

INVITED MANUSCRIPTS EDITOR / DAVETLİ MAKALELER EDITÖRÜ

Gürol SÖZEN, Mimar Sinan University, Turkey

REFEREED MANUSCRIPTS EDITOR / HAKEMLİ MAKALELER EDITÖRÜ

Nihat FALAY, İstanbul University, Turkey

WEB EDITOR / WEB EDITÖRÜ

Cumali YAŞAR, Çanakkale Onsekiz Mart University, Turkey

Contact / İletişim:

Sarıcaeli Köyü ÇOMÜ Sarıcaeli Yerle kesi No: 276 D-I, Çanakkale / TÜRK YE
Gsm : +90 555 477 00 66

E-mail : joa@ratingacademy.com.tr ; msahin@ratingacademy.com.tr

Web: <http://ratingacademy.com.tr/journals/index.php/JoA>

EDITORIAL BOARD / EDİTORYAL KURUL

Adrian RUNCEANU, Constantin Brancusi University from Targu Jiu, *Romania*

Agnieszka SZPLIT, The Jan Kochanowski University, *Poland*

Andrea QUINTILIANI, Pegaso Telematin University, *Italy*

Andreas YUMARMA, President University, *Indonesia*

Francisco Fernando Ribeiro RAMOS, Coimbra Business School, *Portugal*

Goran PERIC, Business School of Applied Studies, *Serbia*

Hasan KAPLAN, Çanakkale Onsekiz Mart University, *Turkey*

Helena SANTOS-RODRIGUES, Instituto Politécnico de Viana do Castelo, *Portugal*

Irvan TRANG, Sam Ratulangi University, *Indonesia*

Lyudmila ZINCHENKO, Bauman Moscow State Technical University, *Russian Federation*

Mahmaod Ibrahim AL-RAWAD, Al Hussein Bin Talal University, *Jordan*

Mario J. PINHEIRO, Universidade de Lisboa - UL, *Portugal*

Michal CHMIELECKI, Clark University, *United States*

Mumtaz Hussain SHAH, University of Peshawar, *Pakistan*

Neşet AYDIN, Çanakkale Onsekiz Mart University, *Turkey*

Octavio REYES, Universidad Virtual del Estado de Guanajuato (UVEG), *Mexico*

Olayinka Idowu KAREEM, Philipps University of Marburg, *Germany*

Özge UYSAL ŞAHİN, Çanakkale Onsekiz Mart University, *Turkey*

Paola FERRETTI, Dipartimento di Economia e Management University of Pisa, *Italy*

Sameh AJLOUNI, Yarmouk University, *Jordan*

Sibel GÜVEN, Çanakkale Onsekiz Mart University, *Turkey*

Slobodan Rajko ČEROVIĆ, Singidunum University, *Serbia*

Turgay BERKSOY, Marmara University, *Turkey*

REFeree BOARD / HAKEM KURULU

Adrian RUNCEANU, Constantin Brancusi University from Targu Jiu, *ROMANIA*

Andreas YUMARMA, President University, *INDONESIA*

Aysun Ferrah Güner, Mimar Sinan University, *TURKEY*

Başak ERGÜDER, Istanbul University, *TURKEY*

Cumhur ASLAN, Çanakkale Onsekiz Mart University, *TURKEY*

Derya ÖZTÜRK, Ordu Üniversitesi, *TURKEY*

Feyza BALAN, Çanakkale Onsekiz Mart University, *TURKEY*

Halide OKUMUŞ, Çanakkale Onsekiz Mart University, *TURKEY*

Hasan KAPLAN, Çanakkale Onsekiz Mart University, *TURKEY*

Hasret Çomak, İstanbul Arel University, *TURKEY*

Hilmiye Yasemin ÖZUĞURLU, Mersin University, *TURKEY*

Irvan TRANG, Sam Ratulangi University, *INDONESIA*

Mahmaod Ibrahim AL-RAWAD, Al Hussein Bin Talal University, *JORDAN*

Neşet AYDIN, Çanakkale Onsekiz Mart University, *TURKEY*

Nihal EMİNOĞLU, Çanakkale Onsekiz Mart University, *TURKEY*

Ozlem YAYINTAS, Çanakkale Onsekiz Mart University, *TURKEY*

Özge UYSAL ŞAHİN, Çanakkale Onsekiz Mart University, *TURKEY*

Özlem AKBULAK, Çanakkale Onsekiz Mart University, *TURKEY*

Rüya ATAKLI YAVUZ, Çanakkale Onsekiz Mart University, *TURKEY*

Sameh AJLOUNI, Yarmouk University, *JORDAN*

Serdar ORNEK, Kocaeli University, *TURKEY*

Sibel GÜVEN, Çanakkale Onsekiz Mart University, *TURKEY*

Turgay BERKSOY, Marmara Üniversitesi, *TURKEY*

Turgut TOK, Pamukkale University, *TURKEY*

YOLSUZLUK KAVRAMINA GENEL BİR BAKI : PROBLEMLER VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Prof. Dr. Turgay BERKSOY,

Marmara Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Maliye Bölümü, E-mail: tberksoy@marmara.edu.tr

Ör. Gör. Nuh Ekrem YILDIRIM,

Akdeniz Üniversitesi, Korkuteli Meslek Yüksekokulu, E-mail: nuhyildirim@akdeniz.edu.tr

ÖZET

Yolsuzluk problemi, ülkelerde çözüm bekleyen temel problemlerden birisidir. Çünkü, hem gelişmiş hem de az gelişmiş ülkelerde görülen yolsuzluklar ekonomide yatırım, büyüme ve gelir dağılımı gibi makroekonomik büyüklükleri olumsuz etkilemektedir. Yolsuzluklar, her toplumda farklı şekillerde görülebilmektedir. Bu çalışmanın amacı, yolsuzlukla mücadele için ilave problemlere ve çözüm önerilerine genel bir bakı açıyla yer vermektir. Bu bağlamda, yolsuzluk kavramına ilişkin ve yolsuzluğun ülkeler üzerindeki muhtemel etkileri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yolsuzluk, Yolsuzluk Algılama Endeksi, Turkey

JEL Kodları: B22, D73, E02

AN OVERVIEW OF CORRUPTION: PROBLEMS AND SOLUTIONS

ABSTRACT

The problem of corruption is one of the fundamental problems that are waiting for solutions in the countries. Because, corruption in both developed and underdeveloped countries affects macroeconomic size such as investment, growth and income distribution in the economy. Corruption can be seen in different forms in every society. The purpose of this study is to give an overview of the problems and solutions to the fight against corruption. In this context, the concept of corruption and its possible effects on the countries have been examined.

Keywords: Corruption, Corruption Perception Index, Turkey

JEL Codes: B22, D73, E02

1. G R

Yolsuzluklar, az geli mi veya geli mi tüm ülkelerde temel problemler arasında yer almaktadır. Ülkelerde geni bir alanda görülen ve birçok nedeni olan yolsuzluk, ekonomide kültürel ve sosyal yapıda ciddi bozulmalara sebep olmaktadır. Literatürde farklı tanımları bulunan yolsuzluk kavramının herkes tarafından anlaşılır net bir tanımı yoktur. Çünkü her ülkenin ekonomik, sosyal, kültürel yapıları farklıdır hatta aynı ülke içinde bölgeler arasında bile farklılıklar söz konusudur.

Do aşısı gere i gizli bir eylem olan yolsuzluk; ekonomilerde yatırım, büyüme, gelir dağılımı gibi makroekonomik büyüklükleri olumsuz etkilemektedir. Dolayısıyla, temel amacı topluma hizmet etmek olan devlete yolsuzlukla mücadele konusunda önemli görevler dümektedir. Devlet, üstüne dü en bu görevleri ulusal ve uluslararası boyutta, kurumlarla i birli i çerçevesinde yürütmelidir. Aynı zamanda halkla bütünle erek devlete olan güven duygusu peki tirilmelidir.

Çalı mamızın amacı, yolsuzluk olgusuna kavramsal açıdan bakmaktır. Bu ba lamda, yolsuzlu un tanımı yapılmı , ölçülmesine dair görü lere yer verilmi tir. Bunun yanı sıra, yolsuzluk ölçümünde en yaygın kullanılan Yolsuzluk Algılama Endeksi'ne göre bölgelerin ve bazı ülkelerin yolsuzluk düzeyleri konusunda de erlendirmeler yapılmı tır. Ayrıca, ülkemizin de Yolsuzluk Algılama Endeksi'ne göre skoruna ve ülkeler endeksinde sıralamasına yer verilmi tir. Son olarak yolsuzlu a yol açan sebepler, ekonomiler üzerindeki muhtemel etkiler ve çözüm önerileri hakkında bilgi verilmi , bu konuda de erlendirmeler yapılmı tır.

2. YOLSUZLU UN TAR HÇES VE BOYUTLARI

Eski bir problem olan yolsuzluk, Hindistan'da M.Ö. 4. Yüzyılda kamu yönetimi üzerine yazılmı olan Kau-tiliya'nın Arthashastra isimli eserine kadar uzanmaktadır. Nasıl ki dilin ucundaki balın veya zehrin tadını almamak imkansızdır, bir kamu görevlisinin de yemek yememesi –en azından kralın gelirlerinden bir kısmını- imkansızdır. Suda hareket eden balıkların suyu yutup yutmadı nı bilemeyece imiz gibi, devlet görevinde çalı an kamu görevlilerinin kendileri için para ayırıp ayırmadı nı bilemeyiz. Eserin devamında Kau-tiliya, malı zimmete geçirmenin 40 yolu oldu unu belirtmekte ve bu yolları sıralamaya devam etmektedir (Bardhan, 1997: 1320).

Dünya Bankası'nın ve IMF'nin 1996 yılında gerçekle tirdi i yıllık toplantısında, o dönemde Dünya Bankası Ba kamı olan James Wolfensohn uluslararası finans kurulu ları ve kalkınma birliklerinin uzun süre ele almaktan kaçındı ı, yeni bir konuyu masaya getirmi tir: yolsuzluk meselesi. Geli mekte olan ülkelerde ekonomik büyümeyi sa lamak ve yoksullu u azaltmak için yolsuzluk kanserinden bahsetmeye ihtiyaç oldu unu ifade etmi tir. Bu konu ma ile yolsuzluk gibi siyasi bir hastalı ın çözümü, ulusal ve uluslararası kalkınmanın en tepesine yükselmi ve yolsuzlukla mücadele gündemi ekillenmeye ba lamı tır. O zamandan beri Dünya Bankası'nın, yakla ık 100 ülkede soru turma ve incelemelere yılda 10 milyon dolar harcama yapmı oldu u, 600'den fazla spesifik yolsuzlukla mücadele programının, 50'den fazla personelin çalı tı ı inceleme departmanının olu turuldu u rapor edilmi tir (Wanless, 2013: 39).

Yolsuzluk uzun yıllardır akademi ve siyaset dünyasında sınırlı bir ilgi alanına sahip olmu tur. Ço u analiste göre; yolsuzluk kavramı son yıllarda daha büyük ilgi çekmektedir ve bu duruma So uk Sava sonrası geli meler neden olmu tur. So uk Sava dönemi boyunca geçerli olan argüman, üçüncü dünya ülke rejimlerinin komünizmle mücadele etti i sürece, ABD ve müttefiklerinin bu ülkelerdeki yolsuzluklara (sık görülen yüksek yolsuzluklara) kar ı

tolerans göstermesi ekinde olmu tur. Gerçekten de So uk Sava öncesinde müttelik politikacılar yolsuzluk problemini çok önemsememi lerdir. So uk Sava sonrası ticaretin geli mesi ve neo liberal politikalarla, daha önce emsali görülmemi yolsuzluklar görülmeye ba lamı tur (Seligson, 2002: 408-409).

Dünyanın önde gelen ekonomik kurulu ları da yolsuzlu un ekonomik, ahlaki ve sosyal tradejisini kabul etmeye ba lamı lardır. Ekonomik birli i ve Kalkınma Örgütü (OECD), Amerikan Devletleri Örgütü (OSA), Avrupa Birli i (EU), Dünya Ticaret Örgütü (WTO) gibi kurulu lar da, yolsuzluk sorununu kabul etmeye ba lamı tur. Yolsuzlu u önlemek ve kontrol etmek için mevzuat hazırlamaya ba lamı lar, denetim ve cezalar uygulamaya koymu lardır. Yolsuzlukla ilgili konulara giderek artan akademik bir ilgi vardır. Yolsuzlu a Kar ı Hong Kong Ba ımsız Komisyonu'nun 25.Yıl Dönümü (1974-1999), Yolsuzlu a Kar ı Uluslararası Konferansla (19-28 Mart 1999) kutlanmı tur. IX. Uluslararası Yolsuzlukla Mücadele Konferansı (IACC), 10-15 Ekim 1999 tarihinde Güney Afrika'nın Durban kentinde toplanmı tur. IACC, toplumda dürüstlü ün ve effaflı ın te vik edilmesi, yolsuzlu un ortadan kaldırılması için önde gelen forumlardan biridir. Georgetown Danı manlı ı, Temmuz 2000'de San Paulo'da düzenlenen Uluslararası Toplum, Ekonomik ve Etik toplantısının 'yolsuzluk' konulu toplantısına sponsor olmu tur. Yabancı Yolsuzluklar Uygulama Yasasının uygulanmasından sonra dergilerde yayımlanan makaleler yaygınla mı tur. ABD eski Ticaret Temsilcisi Michael Kantor; güçlü insanlar ve bu insanların parasıyla etkileyebilece i ki iler oldu u sürece, yolsuzlu un var oldu unu gözlemlemi , yolsuzlu u yaygın bir ekinde rü vet olarak nitelendirmi tir. 21. Yüzyılda nüfuz sahibi olan üç kurulu ; Caux Round Table, effaflık Örgütü (IT) ve Uluslararası Ticaret Odası (ICC) bu alanda uzun yıllardır çalı maktadır (Ryan, 2000: 332-335).

Önceden Dünya Bankası gibi önemli kurulu lar yolsuzlu u ele alma konusunda isteksiz olmu , bu kurulu larca yolsuzluk sıklıkla ülkenin kendi içsel ve politik problemi olarak görülmü tür. Ancak artan ele tirilerle kar ı kar ıya kalınmasıyla bu kurulu lar, yolsuzlu u çalı malarını etkileyen kaçınılmaz bir ikilem olarak tanımaya ba lamı lardır. Örne in Dünya Bankası, artık yolsuzlu u azaltmayı amaçlayan ayrıntılı ve geni politikalar geli tirmi tir. Dünya Bankası politikalarının 4 boyutu vardır:

- ❖ Dünya Bankası projelerinde dolandırıcılı ı ve yolsuzlu u önlemek
- ❖ Kurulu taki yolsuzluk ile ilgili bir meseleyi yoluna koymak
- ❖ Yolsuzlu un azaltılması için uluslararası çaba sarf etmek
- ❖ Yolsuzlukla mücadelede talep eden ülkelere yardım etmektir (Special Report on Corruption and Development Aid).

Yolsuzlu un niteli i ve sonuçları, ça da toplumlarda geçmi e kıyasla belirgin bir de i iklik geçirmi tir. Demokrasi öncesi toplumlarda yöneticilerin faaliyetleri me ru görüldü ü için yolsuzluk belirgin bir problem olmamı tur. Ancak günümüzde siyasetçilerin gücünün kamuoyunun deste ine dayalı olması, yolsuzlu a yeni bir boyut kazandırmı , yolsuzluktan kurtulmak gerekti i kabul görmü tür. Yolsuzluk; feodalizm, kapitalizm, sosyalizm, komünizm gibi tüm sistemlerde ortaya çıkmaktadır. Yolsuzluk, toplumun tüm sınıflarını, tüm durumları (barı veya sava), tüm ya grubunu, tüm zaman dilimini (antik, ortaça , modern) etkilemektedir (Balanchandrudu, 2006: 819). Dolayısıyla yolsuzluk problemi; ülkelerin tarihsel, sosyolojik, kültürel boyutuyla geni bir çerçevede incelenmelidir. Ancak bu inceleme yapılırken her ülkenin farklı yapısal özelliklere sahip oldu u gerçe i göz önünde bulundurulmalıdır.

3. YOLSUZLUK UN TANIMI, KAPSAMI VE UNSURLARI

Yolsuzluk, bariz olarak Batı kökenli bir kelimedir. Farklı kullanılan-özellikle Batı'da yollarla yolsuzluk; ahlaki yargı, oportünizm ve karmaşık bir anlamı yansıtmaktadır. Bu bağlamda, yolsuzluk hem normatif bir kavram hem de insanlara zarar verebilecek etkilere sahip bir dizi uygulama olduğunu unutmamak gerekir (Harrison, 2007: 676).

Yolsuzluk kavramının çeşitli tanımları yapılmıştır. Literatürde görülen birlikteliğin varlığının oldukça zor olduğunu yolsuzluk kavramının bazı tanımlarına bakıldığında görülmektedir:

Geçmişte olduğu gibi günümüzde de yolsuzluk tanımını en yaygın ve net şekilde kullanan Dünya Bankasıdır. Dünya Bankası'na göre yolsuzluk; kamu gücünün özel menfaatler için kötüye kullanılmasıdır. Buna göre kamu görevlisinin kişisel menfaati için rüşvet istemesi veya kabul etmesi durumunda bir kamu görevi istismar edilmektedir. Sadece ırksal, etnik ve dini gruplarla ilişkili olmayan yolsuzluk kavramı, ülkeden ülkeye hatta ülkenin bir bölgesinden başka bir bölgesine büyük farklılıklar gösterir (<http://www1.worldbank.org/publicsector/anticorrupt/corruptn/cor02.htm>., 1 Aralık 2016).

Uluslararası Saydamlık Örgütü yolsuzluk kavramını; emanet edilen gücün özel menfaat için kötüye kullanılması (<https://www.transparency.org/what-is-corruption/#define>, 2 Aralık 2016) olarak tanımlamıştır, kavramı kamu gücüyle sınırlamayıp daha kapsamlı bir yolsuzluk tanımı yapmıştır.

Burada bahsedilen özel menfaat kavramı; para veya diğerleri varlığı elde etmekle ilgilidir ancak aynı zamanda güç ve statüdeki artışları da kapsayabilir. Yakın arkadaşlar ve akrabalar için gelecekte söz almak da özel bir menfaat olarak kabul edilebilir. Kamu gücü, göreve atanan bürokratlar ve seçilen politikacılar tarafından uygulanmaktadır. Bu tür kamu gücü; yargı, kamu ihaleleri, izahatlar üzerine yapılan düzenlemeler ve permisler, özelleştirme, döviz (gümrük, ticari izinler ve uluslararası mali izahatlar dahil), vergiler, polis hizmetleri, sübvansiyonlar, belediye hizmetleri (su, elektrik, telefon, çöp toplama, sağlıksız bakımı), kamu hizmetleri (eğitim, sağlıksız) gibi çeşitli sektörlerde uygulanmaktadır (Lambsdorff, 2007: 16).

Başka bir çalışmaya göre yolsuzluk; kamu görevlilerinin kamusal yetkilerinden kaynaklanan makamlarını özel menfaatleri için kötüye kullandıklarında ortaya çıkan etik, ahlaki bağırsızlık durumudur (Martinez-Vazquez ve diğeri., 2006: 3).

Yolsuzluk; ülkelerin sosyal ve kültürel tarihine, siyasi ve ekonomik gelişimine, bürokratik geleneklerine ve politik kökenlerine dayanmaktadır. Yolsuzluk kavramı, kurumsal zayıflıkların ve ekonomi politikalarının piyasayı olumsuz etkilediği durumlarda artma eğilimi gösterir, kaynakların yanlış yönlendirilmesiyle beraber ekonomik ve sosyal gelişimi bozar. Yolsuzluğun dinamiklerini açıklamak için basit bir model geliştirilmiştir. Yolsuzluk (C) = Tekel Gücü (M) + Takdir Yetkisi (D) – Hesap Verebilirlik (A). Diğer bir deyişle; yolsuzluğun kapsamı kamusal bir izahatdaki tekel gücünün ve takdir yetkisi gücünün miktarına bağlıdır. Tekel gücü, gelişmiş ülkelerde yüksektir ancak takdir yetkisi gücü, idari kuralların ve düzenlemelerin zayıf olduğu gelişmekte olan ülkelerde ve geçiş ekonomilerinde yüksektir. Hesap verebilirlik ise; zayıf bir yönetim ve mali sistemin, kamu hizmetlerinin yetersiz etik standartlarının bir sonucu olarak zayıf olabilir (Stapenhurst, 2000: 1).

Günümüzde yaygın hale gelen yolsuzluk, artık evrensel bir kavramdır. Genel olarak dar anlamda kullanılan, ahlaki değerler ve kamu hizmetleriyle sınırlı olan yolsuzluk kavramı, geniş çaplı uygulamalar yapmaktadır. Ahlaki ya da toplumsal davranış kurallarında kopma meydana gelmekte, yasal veya idari kurallar ihlal edilmektedir. Yolsuzluk olgusuyla birlikte, kamu mülkiyeti kamu görevlileri tarafından kişisel kazançlar için

satılmakta, örneğin; kamu görevlileri gümrük geçişlerinde izin ve lisans sağlanması veya rakiplerin girişinin yasaklanmasıyla genellikle rüvet almaktadır. Devlet; lisans, izin vs. gerektiren malların sağlanması konusunda geniş yetkilere sahip olduğu sürece özel firmalardan rüvet toplayabilir. Bazı gelişmekte olan ülkelerde GSMH'nin büyük bir bölümünü oluşturan yolsuzluk, gelişmiş ülkelerde de yaygındır (Shleifer ve Vishny, 1993: 599).

Hükümetler her zaman vatandaşların en iyi çıkarını sağlama noktasında hareket etmezler. Yozlaşmış politikacıların yüksek rüvet toplamasının ve onu saklamasının kolay olduğu faaliyetler üzerinde kamu kaynaklarını daha fazla harcayacağı beklenmektedir. Dolayısıyla, karlı fırsatlar sunan devlet harcamalarında iki noktaya dikkat çekilmektedir. Birincisinde; rant kollama davranışlarını motive eden rantların varlığı vurgulanmaktadır. Bunun sonucunda, rekabet derecesinin yüksek olduğu piyasalarda faaliyet gösteren firmalar tarafından üretilen ürünlerde büyük rüvet fırsatları bulunacaktır. İkincisinde; yolsuzluğun yasaları ve gizli olması, yolsuzluk yapan kişilerin gerçek değerlerinin bilinmesinin zor olduğu malları seçeceğine vurgu yapılmaktadır. Bu nedenle, yüksek teknoloji ürünler özellikle araştırılmalıdır. Sınırlı sayıda oligopolistik firma tarafından üretilen yüksek teknoloji ürünlerin (örneğin: askeri uçaklar) uluslararası ticareti, yolsuzluğa özellikle elverişlidir. Buna karşın, olgunlaşmış teknoloji gerektiren temel eğitim, çok sayıda tedarikçi tarafından sağlanabilir. Bu nedenle, büyük altyapı projelerinde veya gelişmiş savunma teçhizatlarında, ders kitaplarına ve öğretmen maaşlarına oranla daha kolay rüvet alınması beklenebilir (Mauro, 1998: 263-264).

Yukarıda yer alan yolsuzluk tanımları kapsamında bir değerlendirme yapıldığında, yolsuzluğun üç temel unsurdan oluştuğu söylenebilir. Bunlar; bir tarafça diğer tarafa karlılık olarak verilen bir hediye, resmi görevlere ilişkin olarak gerçekleştirilecek veya sunulacak hizmetler için bir tekerle olarak verilen / alınan ödül veya bedel, ahlaksız yollarla gerçekleştirilen bir işlemdir (Bhagwan, 2007: 727-729).

4. YOLSUZLUK VE YOKSULLUK İLİŞKİSİ

Kararlı bir ölçü olan yoksulluğun birkaç tanımı vardır. Çoğunlukla yoksulluk, satın alma gücü paritesine göre, bir kişinin günlük 1 \$'dan daha az bir gelir kazanması olarak tanımlanmaktadır. Başka bir görüşe göre de yoksulluk; düşük gelir, düşük eğitim / sağlık durumu, ifade etmektedir.

Yolsuzluk sıklıkla gizli yapıldığı için ölçülmesi zordur ve Dünya Bankası, Uluslararası Effaflık Örgütü gibi bazı kuruluşlar tarafından göstergeler yoluyla ölçülmektedir. Bu göstergeler genellikle yolsuzluk-yoksulluk araştırmalarında kullanılır (Chetwynd ve diğeri., 2003: 5-6).

Yolsuzluk ve yoksulluk arasındaki ilişkinin incelenmesinde, literatürde iki modelden söz edilmektedir. Birincisi ekonomik model, ikincisi yönetimsel modeldir.

Ekonomik modele göre; artan yolsuzluk, ilk olarak ekonomik büyüme faktörlerini etkilemekte, ekonomik büyümeyi azaltmakta, gelir dağılımında adaletsizliği artırmakta ve yoksulluk artmaktadır.

Yönetimsel modeline göre; artan yolsuzluk, ilk olarak yönetimsel faktörlerini etkilemekte, yönetimsel kapasitesini azaltmakta ve yoksulluk artmaktadır. Yönetimsel; bir ülkede uygulanan gelenek ve kurumlar olarak tanımlanmaktadır. Bu, 1-hükümetçe seçilen, izlenen süreci, 2-etkin şekilde politikalar uygulayan hükümetin kapasitesini, 3-vatandaşın

gözetilmesi ile ekonomik ve sosyal etkileşimi yöneten kurumların durumunu, içerir (Chetwynd ve diğ., : 7-12).

5. YOLSUZLUK TÜRLERİ

Akademik literatürde birçok tanımı yapılan yolsuzluk kavramı birçok ölçüde ayrıdır:

- ❖ Kabaca 'küçük' ve 'büyük' yolsuzluk terimlerine denk düşen, politik sistemin düzeyine göre (merkezi hükümet, taraflar, belediye),
- ❖ Yasal olmayan eylemlerin amacına göre; yasaların ve kuralların içeriğini etkilemek / yasa ve kuralların uygulanmasını etkilemek,
- ❖ Yolsuzluğa katılan aktörlere göre; şirketler, hane halkları ve kamu görevlilerinin çeşitli kombinasyonları,
- ❖ Belli aktörlerin özelliklerine göre; örneğin, küçük / büyük firmalar veya fakir / zengin hane halkları için talep edilen rüvetler,
- ❖ İdari kurullar veya hizmetlere göre; vergi ve gümrük, işletme ruhsatı, teftiş, mahkemeler, kamusal eğitim ve sağlık tesisleri,
- ❖ Rüvetin büyüklüğüne / sıklığına göre ya da işletmeler ve hane halkları için yarattığı belirsizliğe göre (Neck, 2006: 5).

Yolsuzluğun bazı biçimleri; kamu görevlilerinin aldığı rüvet, zimmete geçirme, dolandırıcılık, irtikap ve iltimastır. Yolsuzluk, politik ve bürokratik-adli yolsuzluk diye ikiye ayrılabilir. En yüksek siyasi karar vericilerin oluşturduğu yolsuzluk, politik veya büyük yolsuzluk olarak bilinir. Politik yolsuzluk, büyük sözleşmelerde özel menfaatin lehine olunması ve politika oluşturmaya etkilemek için ödenen büyük rüvetleri içerir. Bürokratik ve adli yolsuzluklar, mevcut politikaları uygulamakla görevli bürokratlar ve adli görevlilerin vatandaşlarla günlük etkileşiminde ortaya çıkan yolsuzluklardır. Kamu görevlilerinin yozlaşmış davranışlarının firmaların ve hane halkının maliyet yapısını etkilediği göz önüne alındığında, ekonomistler uzun süredir yolsuzluğun bir ekonominin performansını nasıl etkilediği konusunda analizler yapmış, özellikle yolsuzluğun büyüme oranını etkilediğini ileri sürmüştür (Swaleheen, 2011: 23).

Ekonomik teori, yolsuzluğa ilişkin 2 temel argümanı geliştirmiştir. Birincisi yolsuzluğun egzogen, diğeri endojen olduğudur. Genel teorik bir bakış açısıyla yolsuzluk üç temel biçimde tanımlanabilir. Birincisi, şirketlerin ve tüzel kişilerin özel maddi imkanlar elde etmesi ve işletmelerin hızlandırılması için yapılan yolsuzluklardır. Örneğin; yasal anlamda pasaport alma hakkına sahip bir kişinin, işletmelerini daha hızlı yapabilmek için kamu görevlisine rüvet vererek pasaport alabilmesi gibi. İkinci yolsuzluk türü; yasal kuralların ihlal edildiği ve kuralların taraflı uygulandığı idari yolsuzluklardır. Teorik alandaki yolsuzlukların büyük çoğunluğu idari yolsuzluk alanındadır. Bu yolsuzluk türü, yolsuzluğun Asil-Vekil modeline tekabül eder. Üçüncüsü, devleti ele geçirme yolsuzlukları olup; kuralları ve düzenlemeleri, yolsuzluk yapan şirketlerin lehine çevirmeyi amaçlayan yolsuzluklardır. Dünya Bankası tarafından geliştirilen bu yolsuzluk türünde; mevzuat ve kamu politikaları halkın değil, birkaç oligarkın –özellikle çok güçlü kişileri- lehine düzenlenmektedir (Begovic, 2005: 3-4).

Literatürde, yolsuzluğun üçlü sınıflandırması daha yapılmaktadır. 1-sınırlı (parochial) yolsuzluk; sadece akrabalık, arkadaş vb. taraflarla iktidar sahiplerinin desteğine erişilen durumu ifade eder. 2-piyasa yolsuzluğu; kim olduğu önemli olmaksızın, en çok para ödeyebilecek

olanlara tanınan ayrıcalıkla dair bir süreçtir. 3-sistemik yolsuzluk; kamuda gücü elinde bulunduranların kendilerine / mü terilere yasadı ı fayda aktarmak için kullandıkları siyasi bir olgudur (Balanchandrudu, 811). Yolsuzlu un sınıflandırılması de i ik biçimlerde de olsa hepsinde ortak olan nokta, yolsuzlu a taraf olanların maddi / manevi haksız kazançlar sa lamasıdır.

6. YOLSUZLU UN ÖLÇÜLMESİ

Tüm ülkelerde farklı derecelerde görülen sosyal, politik ve ekonomik bir yansıması olan yolsuzluk olgusunda önemli soru udur: yolsuzlu u ölçmek mümkün müdür e er mümkünse nasıl? Yolsuzluk, do rudan ölçülebilir bir de i kendir. Bununla birlikte yolsuzluk ölçümüne odaklanan endekslerin sayısı son yıllarda büyük artı göstermi tir. Yaygın olarak kullanılan bu endeksler; Uluslararası effaflık Örgütü'nün Yolsuzluk Algılama Endeksi ve Dünya Bankası'nın Küresel Yöneti im Göstergeleri ile daha yeni nesil ölçme ve de erlendirme araçları olan; Uluslararası effaflık Örgütü'nün Küresel Yolsuzluk Barometresi (GCB) ve Küresel Dürüstlük Örgütü'nün (Global Integrity) Küresel Bütünlük Endeksi'dir (Rohwer, 2009: 42-43). Ayrıca PricewaterhouseCoopers'in Opasite Endeksi de, küresel yatırımcılara önemli katkılar sunmaktadır (Lipseş, 2001: 35).

Her alandaki yolsuzlukla mücadelede ilerleme sa lanması, problemlerin te his edilmesi ve sonuçların izlenmesi için yolsuzlu un ölçülmesi gerektirir. Bu durum, yolsuzlu un önlenmesine yönelik önlemlerin geli tirilmesinde Dünya Bankası ve sivil toplum kurulu ları gibi kurulu lara olan ilgiyi artırmı tir. Bu da yolsuzlu un en iyi nasıl ölçülece i ve ilerlemenin izlenmesi konusunda yeni tartı malara neden olmu tur. Bu ba lamda, yolsuzluklarla ilgili do ru bilinen 6 yanlı ve bunlara ili kin gerçekler u ekildedir:

Do ru Bilinen Yanlı 1: Yolsuzluk, ölçülebilir de ildir.

Gerçek: Yolsuzluk, üç geni yoldan ölçülebilir. 1-İlgili payda ların görü lerinin toplanması ile ölçülebilir. Bu; firmaların, kamu görevlilerin, ki ilerinin anketlerinin yanı sıra, STK'ların özel sektörün görü lerini içerir. 2-Ülkelerin kurumsal özelliklerinin takip edilmesi ile ölçülebilir. Bu; satın alma uygulamaları, bütçe effaflı ı gibi yolsuzluk fırsatları / te vikleri hakkında bilgi sa lar. 3-Özel projelerin dikkatli denetlenmesi ile ölçülebilir. Bu, sadece projenin finansal denetimi ile veya projenin çıktısı ile harcamaların daha ayrıntılı kar ıla tırmasına dayanabilir.

Do ru Bilinen Yanlı 2: Subjektif veriler, objektif verilerin yerine mu lak ve genel yolsuzluk algısını yansıtır.

Gerçek: Yolsuzluk, genellikle ka it üzerinde olmadı ından bireylerin gerçek tecrübelerine dayanan yolsuzluk algılamaları bazen en iyisidir ve sahip oldu umuz tek bilgi vardır. Örne in vatanda lar, mahkemelerin ve polislerin yolsuzlu a bula tı na inanırsa, nesnel gerçekli in ne oldu una bakmaksızın hizmet kullanmak istemeyeceklerdir. Ayrıca ankete dayalı yolsuzluk soruları artık daha spesifik, odaklı ve niceliksel hale gelmi tir.

Do ru Bilinen Yanlı 3: Subjektif veriler, yolsuzlu un ölçülmesinde kullanım için daha güvenilir de ildir.

Gerçek: Yolsuzlu un kesin ölçülmesinde hiçbir yolsuzluk ölçümü %100 güvenilir de ildir. Bu ölçüm hatası iki sorundan kaynaklanır. 1-spesifik ölçümlerde gürültünün (noise) olmasıdır. 2-yolsuzlu un spesifik ölçümünün ba ka yolsuzluklarla kusursuz ekilde ili kili olmasıdır. Mahkemelerde yolsuzlukla ilgili bir anket sorusu örnekleme hatasına tabi olaca ı

gibi, bir ticari risk de erlendirme kurulu u tarafından ihale yolsuzlu unun de erlendirilmesi do ru olmayabilir.

Belirli yolsuzluk biçimlerinin –özellikle ülke düzeyindeki yolsuzluk-izlenmesi kaçınılmaz olarak bir veya daha fazla ölçüm problemine yol açar. Yolsuzlu un ölçülmesine yönelik tüm yakla ımlar, yöneti im ve daha geni bir yatırım atmosferi, belirsizlik içerir.

Do ru Bilinen Yanlı 4: Yolsuzlukla mücadelede ilerleme kaydetmek için yolsuzlukla ilgili katı objektif önlemlere ihtiyacımız vardır.

Gerçek: Yolsuzluk gizli oldu undan, kesin nesnel önlemler getirmek neredeyse imkansızdır. Ayrıca objektif verilerin; uzmanlardan, vatanda lardan ve firmalardan gelen raporlardan mutlaka daha bilgilendirici oldu una dair bir karine yoktur.

Do ru Bilinen Yanlı 5: Yolsuzlu un sübjektif ölçütleri uygulanabilir de ildir ve bu yüzden yolsuzlukla mücadelede politika yapıcılara yol gösteremez.

Gerçek: irketlerin ve bireylerin katıldı ı birkaç farklı anket, hükümetin farklı alanlarında yolsuzluk hakkında ayrıntılı sorular sorabilmektedir. Ayrıca yolsuzlukla ilgili genel algının izlenmesi, bir hükümetin yolsuzlukla mücadele stratejisinin ba arısını izlemek için tek ba ına olmasa bile faydalı sonuçlar ortaya koyabilir.

Do ru Bilinen Yanlı 6: Yüksek yolsuzlu a sahip ço u ülke aynı zamanda hızlı bir büyüme gösterdi inden, yolsuzlu un yakından takip edilmesine gerek yoktur.

Gerçek: Yolsuzluk de erlendirmesinde dü ük puan alan ancak son on yılda etkileyici bir büyüme performansı yakalayan ülkeler yolsuzlukla mücadele kapsamında dikkat çekmektedir (Kaufmann ve di ., 2006: 1-5).

Uygulamada yolsuzlu un ölçülmesinde de ba lıca zorluklarla kar ıla ılmaktadır. Yolsuzlu u ölçmek isteyen bir ki inin / firmanın kar ıla tı ı ilk zorluk; yolsuzluk kavramının herkes tarafından anla ılan tutarlı bir tanımının olmamasıdır. Yolsuzluk kavramı, farklı kültürlerde ve ortamlarda farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Ayrıca, uluslararası kurulu ların genel bir yolsuzluk kavramı olu turma çabalarına ra men, yasal olarak ortaya çıkan yolsuzluk davranı ı, görev alanları arasında de i iklik gösterir.

Yolsuzlu un genel bir tanımı yapıldı mı varsaysak bile ara tırmacılar, yolsuzlu un ölçülebilir genel esaslarının olu turulmasında zorluklarla kar ıla ır. Yolsuzluk vakalarının sayısına dayalı kesin ölçümler ile de faydalı olmayabilir. statistikler mevcut olsa bile (yolsuzluk suçuyla ilgili mahkum sayısı vb.), ço u yolsuzluk faaliyeti cezasız kalmakta ve tespiti yapılmamaktadır. Tüm yolsuzluk eylemlerinin e it ekilde olu tu unu da söyleyemeyiz; küçük yolsuzlukların büyük kamu ihalelerindeki yolsuzluklardan farklı etkisi vardır. Ayrıca bu tür farklılıklar, suç istatistiklerinde yer almayabilir (KPMG in Central and Eastern Europe Ltd., 2011: 1)

Uygulamada ülkeler yaygın olarak Yolsuzluk Algılama Endeksi'ni (Perception Corruption Index, CPI) kullanmaktadır. Uluslararası effaflık Örgütü tarafından 1995 yılından beri yolsuzlu un ölçülmesi için kullanılan bir endeks olan CPI vasıtasıyla yolsuzlukların niceliksel ölçümü yapılarak, yolsuzlukların ülkeler arasındaki da ılımı ortaya konmaktadır. 2012 yılı öncesindeki çalı malarda endeks rakamı 0 ile 10 arasında de i en de erler almaktaydı. Buna göre; endeks rakamının 0'a e it olması o ülkede yolsuzluk algısının çok yüksek oldu u (çok kirli), 10'a e it olması da tersine o ülkede yolsuzluk algısının çok dü ük oldu u (çok temiz) anlamına gelmekteydi. Bir ülkenin sırası, endekste yer alan di er ülkelere / bölgelere göre ülkenin kaçınıcı sırada oldu unu gösterir.

Dünya genelinde bu endeksin öneminin artmasıyla ve her sene geli tirilmesiyle birlikte CPI'yı olu turmak için kullanılan yöntem 2012 yılında güncellenmiştir. 2012 yılından sonra yapılan çalı malarda CPI'da artık ülkeler 0 ile 100 arasında puanlanmıştır. 0 puan, bir ülkenin a rı derecede bozuldu unu, 100 puan ise çok temiz algılandı nı gösterir. Bazı ülkeler iyi puan almakta ancak hiç biri 100 puan alamamaktadır (Transparency International, <http://www.transparency.org/>, 10 Aralık 2016).

A a ıdaki tabloda, Yolsuzluk Algılama Endeksinin dünya genelinde bölgelere ve yıllara göre (2014-2015) ortalama da ılımları yer almaktadır. Bununla beraber, her bölgenin CPI ortalamasının yanında o bölgedeki en yüksek ve en dü ük CPI'ya sahip ülke / ülkeler de yer almaktadır. Buna göre 2014 yılında CPI'nın en yüksek oldu u (dü ük yolsuzluk) bölge, Avrupa Birli i & Batı Avrupa (66 puan); en dü ük oldu u (yüksek yolsuzluk) bölgeler, Do u Avrupa & Orta Asya ile Sahra Altı Afrika (her iki bölgede 33'er puan) olmu tur. 2015 yılında ise CPI'nın en yüksek oldu u (dü ük yolsuzluk) bölge yine Avrupa Birli i & Batı Avrupa (67 puan); en dü ük oldu u (yüksek yolsuzluk) bölgeler yine Do u Avrupa & Orta Asya ile Sahra Altı Afrika (her iki bölgede 33'er puan) olmu tur. Küresel ortalama da 2014 yılında 43 olan CPI de eri, 2015 yılında da de i memi 43 olarak gerçekte mi tir. CPI de erlerine bakıldı nda yolsuzlukta en temiz ülke 2014 yılında Danimarka (92 puan), en kirli ülkeler Kuzey Kore ve Somali (her iki ülkede 8 puan) olmu tur. 2015 yılında ise en temiz ülke yine Danimarka (91 puan), en kirli ülkeler yine Kuzey Kore ve Somali (her iki ülkede 8 puan) olmu tur (Tablo 1).

Tablo 1. Yolsuzluk Algılama Endeksinin (CPI) Bölgelere ve Yıllara Göre Ortalama Da ılımlı (2014-2015)

Bölgeler	2014	2015
<i>Amerika</i>	45 (en yüksek: Kanada 81 puan, en dü ük: Haiti, Venezuela 19 puan)	40 (en yüksek: Kanada 83 puan, en dü ük: Haiti, Venezuela 17 puan)
<i>Avrupa Birli i & Batı Avrupa</i>	66 (en yüksek: Danimarka 92 puan, en dü ük: Yunanistan, talya, Romanya 43 puan)	67 (en yüksek: Danimarka 91 puan, en dü ük: Bulgaristan 41 puan)
<i>Ortado u & Kuzey Afrika</i>	38 (en yüksek: Birle ik Arap Emirlikleri 70 puan, en dü ük: Sudan 11 puan)	39 (en yüksek: Katar 71 puan, en dü ük: Sudan 12 puan)
<i>Do u Avrupa & Orta Asya</i>	33 (en yüksek: Gürcistan 52 puan, en dü ük: Türkmenistan 17 puan)	33 (en yüksek: Gürcistan 52 puan, en dü ük: Türkmenistan 18 puan)
<i>Asya Pasifik</i>	43 (en yüksek: Yeni Zelanda 91 puan, en dü ük: Kuzey Kore 8 puan)	43 (en yüksek: Yeni Zelanda 88 puan, en dü ük: Kuzey Kore 8 puan)
<i>Sahra Altı Afrika</i>	33 (en yüksek: Botswana 63 puan, en dü ük: Somali 8 puan)	33 (en yüksek: Botswana 63 puan, en dü ük: Somali 8 puan)
<i>Küresel Ortalama</i>	43	43

Kaynak: Transparency International, <http://www.transparency.org/> (10 Aralık 2016).

Türkiye'nin 2008-2011 yılları arasındaki CPI de erlerine bakıldı nda; ülkemiz 2008 yılında 4,4 puan ile endeks sıralamasında 58.sırada yer almı , bu rakamlar sırasıyla 2009 yılında 4,4 puan ile 61.sıra, 2010 yılında 4,4 puan ile 56.sıra ve 2011 yılında 4,2 puan ile 61.sıra olarak gerçekte mi tir (Tablo 2).

Tablo 2. Türkiye'nin Yıllara Göre Yolsuzluk Algılama Endeksleri (2008-2011)

Yıllar	Türkiye'nin Puanı	CPI	Türkiye'nin Sıralaması	Endekste Sayısı	Ülke
2008	4,6		58	180	
2009	4,4		61	180	
2010	4,4		56	178	
2011	4,2		61	183	

Kaynak: Transparency International, <http://www.transparency.org/> (10 Aralık 2016).

2012'den beri kullanılan yeni metodolojiye göre Türkiye'nin 2012-2015 yılları arasındaki CPI de erleri a a rdaki tabloda gösterilmi tir. Buna göre; ülkemiz 2012 yılında 49 puan ile endeks sıralamasında 54.sırada yer almı , bu rakamlar sırasıyla 2013 yılında 50 puan ile 53.sıra, 2014 yılında 45 puan ile 64.sıra ve 2015 yılında 42 puan ile 66.sıra olarak gerçekte mi tir (Tablo 3). Bu sonuçlara göre ülkemiz gerek CPI puanları gerekse endeks sıralaması açısından giderek alt sıralara dü mektedir.

Tablo 3. Türkiye'nin Yıllara Göre Yolsuzluk Algılama Endeksleri (2012-2015)

Yıllar	Türkiye'nin Puanı	CPI	Türkiye'nin Sıralaması	Endekste Sayısı	Ülke
2012	49		54	176	
2013	50		53	177	
2014	45		64	175	
2015	42		66	168	

Kaynak: Transparency International, <http://www.transparency.org/> (10 Aralık 2016).

Türkiye'de yolsuzlu a kurumsal, bireysel, ekonomik, sosyal, hukuksal birçok faktör neden olmaktadır. Bu konuda idari, hukuksal, ekonomik her alanda önlemler alınıp, ülkenin yapısına uygun çözüm sunulması gerekmektedir. Ülkemizin yolsuzlukla mücadelesinde CPI puanlamasında ve endeks sıralamasında daha üst sıralarda yer alması, ülkemizin kredibilitésinin artırılmasında güçlü bir unsur olacaktır.

7. YOLSUZLU UN SEBEPLER , EKONOM ÜZER NDEK ETK LER VE ÇÖZÜM ÖNER LER

Yolsuzlu un sebeplerini tartı madan önce, yolsuzluk davranı nın çok çe idi oldu u gibi yolsuzlu a katkıda bulunan çok sayıda faktörün oldu unu belirtmek gerekir. Bu yüzden, yolsuzlu u sistematik bir ekilde sınıflandırmak zordur. Bu olgunun karma ıklı ı politik yolsuzlu un nedenlerinin kapsamlı bir ekilde açıklanmasını imkansız hale getirmektedir. Yolsuzluk olgusu neredeyse her eye atfedilebilse de ara tırmalar; toplumsal, ekonomik, politik, örgütsel ve bireysel faktörlerin yolsuzluk vakalarını açıklamak için önemli oldu unu göstermektedir (Graaf, 2007: 42-43).

Niçin bazı demokrasiler di erlerinden daha çok yozla mı tır? Bu sorunun cevabı için; demokratikle me, sosyoekonomik geli me ve sosyal çatlamlar (social cleavages) düzeyine bakılmı tır. Bununla birlikte, yolsuzluk seviyesi benzer ekonomik, sosyal özelliklere ve benzer demokratikle me seviyelerine sahip ülkelerde büyük ölçüde de i mektedir (Tavits, 2007: 218).

Hukukçular, sıkça yolsuzlu u azaltmanın yolunun görevi kötüye kullanmanın cezasını artırmaya yönelik hukuk sisteminde reform yapma gere ini savunmaktadır. adamları bazen yolsuzluk sorununu bürokratların benzer sorumluluklara sahip özel sektör çalı anlarına göre daha dü ük maa almasına ba lamaktadır. Buna göre, bürokratlara özel irketlerdeki gibi davranılmasını ve devlet memurlarının maa larının artırılması gerekti ini savunmaktadırlar. Rü vetin varlı mının rekabetin yüksek oldu u yerlerde sürdürülmesinin daha zor oldu u, dolayısıyla yolsuzlu un azaltılmasının bir yolunun da rekabetin artırılması oldu u öne sürülmektedir. Teorik olarak yolsuzlu un rekabet üzerindeki etkisi belirsizdir. Vergi denetmenleri ve vergi müfetti leri gibi kontrol etme hakkına sahip bürokratlar görevi kötüye kullanma davranı ları konusunda dürtüye sahip oldukları için, daha az rekabet firmaların daha yüksek rant elde etmesi anlamına gelir. Yüksek rantlar, yolsuzluk için ola anüstü fırsatlar yaratmaktadır (Ades ve Tella, 1999: 982).

Yukarıda bahsedilen etkenlerin dı nda yolsuzluk olgusuna yol açan birtakım sebepler vardır. Bu sebepler a a ıdaki gibidir:

1. Yolsuzluk birçok durumda ortaya çıkar. Devlet tarafından mal ve hizmet alım-satımı durumunda, sübvansiyonların da ıtılmasında, kamu kurulu larının özelle tirilmesinde, ücretli bir yolun i letilmesi gibi imtiyazların sa lanmasında vb.
2. Belirsiz yasalar ve yönetmelikler. Kamu sektörünü ve onun yetkilerini ilgilendiren net kuralların eksikli i, firmaların / ki ilerinin devletten fayda elde etmek için bo luklar yaratmaktadır. Ayrıca, kamu sektöründeki görevlilerin çok fazla takdir yetkisine sahip olması yolsuzlu a neden olmaktadır
3. Gücün kötüye kullanılma fırsatı. Bütün hükümetler; düzenlemeler yapma, vergi tahsil etme, yasaları uygulama ve haksızlıklara kar ı yaptırım uygulama gücüne sahiptir. Kamu görevlileri bu yetkileri kötüye kullanmayı seçebilir ve vatanda lara haksız uygulama yapabilir. Yanlı i lem yapmamı olan firmalar / ki iler bile resmi i lemlerle ilgili gecikmeyi önlemek için rü vete ba vurabilir. Yasa dı ı faaliyette bulunan i letmeler, savcılıktan kaçınmak veya ayrıcalıklı i lem görmek için rü vet verebilir.
4. Ki i ba ına gelir dü üktür. Yolsuzluk ve zayıf yöneti im arasında negatif korelasyon vardır. Daha zengin ve daha yüksek insani geli me puanı olan (Birle mi Milletler nsani Geli me Göstergesi) ülkeler, daha az yolsuzluk ve daha iyi i leyen hükümetlere sahip olma e ilimindedir. Ayrıca dü ük gelir düzeyi, yolsuzlu un hem sebebi hem de sonucu olabilir.
5. Mülkiyet haklarının ve hukukun üstünlü ünün zayıf uygulanması. Yasaların ve düzenin zayıf uygulanması, iyi tanımlanmamı mülkiyet hakları yolsuzlu a neden olur. Zayıf tanımlanan mülkiyet hakları, kamusal ve özel mülkiyet arasındaki sınırları bulanık hale getirir. Mülkiyet belirsizli i sadece yerli yatırımları caydırmakla kalmayıp, yabancı sermaye giri ini de engeller. A ırı

bürokrasi ve yargı sisteminin zayıf olması durumunda yolsuzlu un gerçekle mesi daha olasıdır.

6. Kapalı ekonomik ve politik sistemler. Kapalı sistemler, toplumsal e itsizliklere daha yatkındır, bu durum devletin ele geçirilmesi yoluyla yüksek seviyeli yolsuzluklara yol açar. Daha yüksek politik ve ekonomik özgürlü ün daha dü ük yolsuzlukla ili kili oldu u ileri sürülmektedir.
7. Tarihsel ve kültürel faktörler. Ülkelerin belirli tarihsel ve kültürel özellikleri bazı durumlarda yolsuzlukların ülkeler çapında farklı açıklanmasına yol açabilir. Örne in; bazı kültürlerde hediye vermek yaygın kabul gören bir davranı ken, bazı ülkelerde bir yolsuzluk hareketi olarak görülebilir (Bhargava, 2005: 2-3).

Vito Tanzi yolsuzlu a katkıda bulunan çe itli faktörler oldu unu ileri sürmü tür. Bu faktörlerin bir kısmı do rudan, bir kısmı dolaylı etkiye sahiptir. Do rudan etkiye sahip faktörler unlardır: 1-düzenlemeler ve izinler, 2-karma ık vergi sistemleri, 3-hükümetin harcama kararları, 4-kamusal mal ve hizmetlerin piyasa fiyatlarının altında sunulması, 5-kamu görevlilerinin ekonomik kararlar üzerindeki takdir yetkisi, 6-siyasi partilerin finansman ihtiyacı. Dolaylı nedenler arasında; 1-bürokrasinin kalitesi, 2-kamu ücret düzeyi, 3-hem içsel hem dı sal kurumsal kontroller, 4-ceza sisteminin önemi, 5-kuralların, yasaların ve sürecin effaflı 1, 6-ülke liderinin örnek davranı 1, yer almaktadır (Tanzi, 1999: 5). Bu faktörler, geli mi / az gelmi her ülkedeki yolsuzluk eylemlerini farklı düzeylerde etkilemektedir. Bu noktada yolsuzlukla mücadele stratejilerinin do ru belirlenmesi gerekmektedir.

Yolsuzlukla ilgili olumlu ve olumsuz olmak üzere iki görü vardır. Olumlu görü te olanlar, yolsuzlu u ticaret tekerindeki ya olarak görmektedir. Yolsuzluk, normalde daha zorlukla kar ıla abilecek olan sürecin hızlandırılması ve i lemlerin kolayla tırılması olarak görülür. Yolsuzluk, sınırlı özgürlük durumlarında serbest piyasaların ortaya çıkmasını sa lar aksi halde rekabet, tekelci bir hale dönü ür.

Bununla birlikte birçok bilim insanı, yolsuzluk konusunda olumsuz görü e sahiptir. Çünkü yolsuzlu un refahı artırabilece i alanlar oldukça kısıtlıdır. Bu bilim insanlarına göre; yolsuzlu u ticaretin tekerindeki kum gibi olarak görmektedir. Ekonomideki kaynakların yolsuzlukla mücadele kapsamında bo a harcandı na i aret etmektedir ve kaynak da ılımı bozulmaktadır. Bu kaynaklarla di er alanlarda daha karlı yatırımlar yapılabilir. Ayrıca rü vetin ödenmesi, malların teslim edilmesini / hizmetin yerine getirilmesine garanti etmez. Çünkü rü vet yasadı ı bir yol oldu u için yatırımcılar mahkemeye gitme talebinde bulunmazlar. Rü vet talebi yerine getirilse bile, firmalar artan maliyetlerle kar ı kar ıya kalırlar. Rü vet ödenene kadar, kamu görevlisi resmi bir izinin onayını iptal edebilir, böylece firmanın maliyeti artabilir. Kamu görevlileri, daha fazla rü vet fırsatı yaratmak amacıyla ilave düzenlemeler yapma dürtüsüne sahiptir (Cuervo-Cazurra, 2006: 808).

Yolsuzluk, yenilikçi faaliyetleri sekteye u ratma e ilimi gösterir. nstanların kabiliyetleri ve çabaları, sermaye ve bilgi birikimi gibi verimli yatırımlar yerine rant-kollama faaliyetlerine yönelir. Ayrıca yolsuzluk belirli bir sınıfı desteklemekte ve fırsat e itsizli i yaratmaktadır. Verimlilikte dü meden dolayı fırsatlarda azalmaya ek olarak, gelir ve servet e itsizli ine benzer ekilde fırsat e itsizli i, beklenmeyen durumlara ve sosyal e itsizli e neden olacaktır. Son zamanlarda yapılan ara tırmalar, mevcut yolsuzluk düzeyinin geli ime elveri siz oldu unu ortaya koymaktadır (Mo, 2001: 66-67).

Genelde yolsuzlukların, rant arayışının söz konusu olduğu yerlerde olduğu kaynak dağınıkları üzerinde olumsuz etkileri olduğu kabul edilmektedir. Ancak revizyonistler, yolsuzluğun kaynakların etkin olarak dağılımına katkı sağladığını ya da dağıtım etkinliğini arttırdığını savunmaktadırlar. Bu durum revizyonistlerin savunduğu savların önemli bir biçimde politik sisteme dayalı olduğunu göstermektedir. Kayırmacı politik sistemlerde yanlış kaynak tahsisi daha yüksek miktarda meydana gelmektedir (Kurer, 1993: 259).

Yolsuzlukların ülkelerin makroekonomik büyüklükleri ile doğrudan / dolaylı bağlantısı olduğu ileri sürülmektedir. Bu bağlamda, yolsuzlukların genel olarak ekonomi üzerindeki etkilerine ve diğer faktörlerle olan ilişkisine aşağıdaki tabloda toplu biçimde yer verilmiştir (Tablo 4).

Tablo 4. Yolsuzluk ile Bağlantılı Temel Önermeler

- ❖ Ekonomik büyüme, yoksulluğun azaltılmasıyla ilişkilidir.
- ❖ Hızlı tasarruf yükü, yoksullar üzerine çok ağırlı binmektedir.
- ❖ Yolsuzluk, düşük ekonomik büyüme ile ilişkilidir.
- ❖ Yolsuzluk, yurtiçi yatırımları ve doğrudan yabancı yatırımları azaltmaktadır.
- ❖ Yolsuzluk, hükümet harcamalarını artırmaktadır.
- ❖ Yolsuzluk, kamu sektörünün verimliliğini azaltmaktadır.
- ❖ Yolsuzluk, hükümet harcamalarının bile imini bozar ve fakirlere doğrudan fayda sağlayan hizmetlerden uzaktır.
- ❖ Daha iyi sağlık ve eğitim göstergeleri daha düşük yolsuzlukla pozitif ilişkilidir.
- ❖ Yolsuzluk, hükümet gelirlerini azaltmaktadır.
- ❖ Yolsuzluk, kamu altyapısının kalitesini azaltmaktadır.
- ❖ Yolsuzluk, sosyal sektörlerde harcamaları azaltmaktadır.
- ❖ Yolsuzluk, gelir eşitsizliğini artırmaktadır.
- ❖ Yolsuzluk, faktör mülkiyet eşitsizliğini artırmaktadır.
- ❖ Eşitsizlik, büyümeyi yavaşlatır.
- ❖ Yolsuzluk, vergi sisteminin kademelendirmesini azaltmaktadır.
- ❖ Yolsuzluk, azalan oranlı vergiler olarak rol oynar.
- ❖ Düşük gelirli hane halkları, gelirin yüzdesi olarak rüveti daha fazla ödeme yaparlar.
- ❖ Daha düşük rüveti içeren daha iyi yönetim, ekonomik büyümeyi önemli ölçüde etkiler.
- ❖ Daha iyi yönetim, daha düşük yolsuzluk ve yoksulluk seviyesi ile ilişkilidir.
- ❖ Kapsamlı, iyi kurumsallaştırılmış ve kararlı siyasi rekabet düşük yolsuzluk ile ilişkilidir.
- ❖ Güven, sosyal sermayenin bir bileşimidir. Daha yüksek sosyal sermaye, düşük yoksulluk ile ilişkilidir. Yolsuzluk hükümette ve diğer kurumlarda güveni zayıflatmakta, böylece sosyal sermayeyi zayıflatmaktadır.
- ❖ Kamu hizmetlerinde görülen çeşitli yolsuzluklar, devletin kamusal karar alma mekanizmasındaki görevlerini yerine getirmesini engellemektedir. Bu durum, devlet müdahalesini daha çok gerekli kılmaktadır.

Kaynak: Chetwynd ve diğeri, 15; Delavallade, 2006: 223.

ster geli mi ister az geli mi ülke olsun, her ülke yolsuzlukla mücadele etmeyi en temel görevlerden biri saymalıdır. Bu bağlamda, Dünya Bankası'na göre aşağıdaki 10 yolla yolsuzlukla mücadele edilmelidir.

1. *Yolsuzluk sadece rüvet de ildir:* İnsanlar özellikle yoksullar, kaynaklar israf edildiğinde zarar görürler. Bu nedenle rasyonel çözümler sunmak için farklı yolsuzluk türlerinin anlamak çok önemlidir.

2. *Halkın Gücü:* Vatandaşların hükümetleriyle etkileimde bulunması ve kararlarına katılması için gerekli önlemlerin, problemleri belirlenmesi ve çözüm fırsatları sunan yolların yaratılmasıdır.

3. *Ayrı bürokrasiyi azaltın:* İşlemleri izlemek için resmi ve gayri resmi işlemlerin bir araya getirilmesidir (Hükümet ve sivil toplum gruplarıyla birlikte çalışmak demektir).

4. *Teknoloji:* Temel paydaşlar (hükümet, vatandaşlar, işletmeler, sivil toplum grupları, medya, akademi vs.) arasında sürekli iletişim oluşturmaya yönelik teknolojinin kullanılmasıdır.

5. *Malları sunun:* Kurumlara ve politikalara yatırım yapılmasıdır. Sürdürülebilir gelişme; bu kurumlardaki insanların, değişime ve yeniliklere izin veren kuralları ve uygulamaları desteklemesiyle sağlanır.

6. *Doğru tavakler:* Yolsuzlukla mücadele önlemlerinin piyasalarla ve sosyal güçlerle uyumlu hale getirilmesidir. Dürüstlük standartlarının benimsenmesi, özellikle Dünya Bankası Grubu ve diğer kalkınma kesimleriyle iş yapmak isteyen şirketler için akıllı bir karardır.

7. *Yaptırım problemleri:* Yolsuzlukların cezalandırılması, etkin bir yolsuzlukla mücadele çabasının yamsal bir bileşimidir.

8. *Küresel ve yerel olarak hareket edin:* Yolsuzlukla mücadele eden vatandaşların, yolsuzluğun ölçümü ve kapsamına uygun olarak yerel, ulusal, uluslararası ve küresel seviyelerde korunmasıdır.

9. *Htiyacılı olan ülkelerin kapasitelerini arttırın:* Kronik kırılmalardan etkilenen ülkeler genellikle yolsuzlukla mücadele için en az iç kaynaklara sahip ülkelerdir. İyi yönetimi desteklenmesi ve sürdürülmesi için uluslararası kaynakları harekete geçirebilecek yolların belirlenmesidir.

10. *Yaparak öğrenin:* İyi bir strateji sürekli olarak izlenmeli ve zemindeki değişim üzerindeki durumlara kolayca adapte olabilmesi için değerlendirilmelidir (<http://blogs.worldbank.org/governance/here-are-10-ways-fight-corruption>, (3 Aralık 2016)).

Son yıllarda, yolsuzluğun nedenleri ve yolsuzluğun doğrudan ekonomik sonuçları anlamaya yönelik ilgi artmıştır. Literatür, iki temel gruba ayrılmıştır. İlk grupta yer alan çalışmaları, yolsuzluğun belirtilerine odaklanmıştır. Bu konuya ilişkin yapılan çeşitli çalışmaları; bürokrasi, yasalar, kamu sektörü ücretleri, doğal kaynakların kullanılabilirliği, ekonominin rekabet düzeyi ve ticari verimlilik ve ülkenin sanayi politikası gibi faktörlerin yolsuzluğun kapsamını ve genişletici etkileyen temel faktörler olduğunu göstermiştir.

İkinci grupta yer alan çalışmaları ise, yolsuzluğun sonuçlarına odaklanmıştır. Bu alanda yapılan son çalışmaları; yolsuzluğun sonuçlarının üretimdeki büyümeye, kamu altyapısının niteliğine ve kamu yatırımlarına, dolaysız yabancı yatırımlara, gelir eşitsizliğine ve yoksulluğa olan etkilerini analiz etmiştir. Yolsuzluğun; ekonomik verimlilik, büyüme, eşitsizlik ve refah üzerinde zararlı etkileri olduğunu ortaya koymuştur (Gupta ve diğeri., 2000: 3).

Yolsuzluk sonucunda ekonomik büyüme sekteye u ramakta, büyümenin tekrar ivme kazanabilmesi için kamunun kurumsal yapısının güçlendirilmesi gerekmektedir.

7. SONUÇ

Günümüzde ülkelerde görülen temel problemler arasında yolsuzluk olgusu ön sıralarda yer almaktadır. Yüksek boyutlara ula an yolsuzluklar, ülkelerin iktisadi ve sosyal ya amlarında telafisi mümkün olmayan sonuçlar ortaya çıkarmı tır ve çıkarmaya da devam etmektedir. Uzun yıllardır akademi ve siyaset dünyasında sınırlı bir ilgi alanına sahip olan yolsuzluk problemini artık Dünya Bankası, Ekonomik birli i ve Kalkınma Örgütü, Avrupa Birli i gibi dünyanın önde gelen kurulu ları da kabul etmeye ba lamı lardır. Bu ba lamda, yolsuzlu un önlenmesi ve kontrol edilmesi için denetim ve cezalar uygulamaya koymu lardır.

Yolsuzluk; kamu görevlilerinin aldı ı rü vet, kamu yönetimine emanet edilen kaynakların kamu görevlilerince zimmete geçirilmesi, dolandırıcılık gibi farklı ekillerde kendini göstermektedir. Ülkeden ülkeye hatta ülkenin bir bölgesinden ba ka bir bölgesine büyük farklılıklar gösteren yolsuzluklar; sa lık, ula tırma, e itim gibi geni bir alanda görülmektedir.

Ülkelerde sık görülmeye ba lanan yolsuzlu u endeksler yoluyla ölçen birçok kurulu ortaya çıkmı tır. Uluslararası effaflık Örgütü, uzun yıllardır bu konuda çalı malarını sürdüren önemli kurulu lardan biridir. Yolsuzluk ölçülebilen bir kavram olsa bile, yolsuzluk kavramının herkes tarafından standart bir tanımının olmaması, kültürden kültüre de i iklik göstermesi, do ası gere i gizli bir eylem olması gibi nedenlerle ölçülmesinde bazı zorluklarla kar ıla ılmaktadır. Genel olarak geli mi ülkelerde, geli memi ülkelere göre yolsuzlu un yüksek olması dikkat çekicidir. Uluslararası effaflık Örgütü'nün ortaya koydu u Yolsuzluk Algılama Endeksine göre Türkiye'nin de erlendirmesi yapıldı ında, ülkemizin son yıllarda endeks puanları ve sıralaması alta do ru dü me göstermektedir. Bu durum, bize yolsuzlukla mücadelede ülkemizin aldı ı/alaca ı yapısal önlemlerin artırılması gerekti ini göstermektedir.

Yolsuzlu a yol açan birtakım sebepler söz konusudur. Bu sebepler içinde, bürokratların benzer pozisyonlara sahip özel sektör çalı anlarına göre daha dü ük maa alması, kamudaki yüksek rantlar, kamu kurulu larının özelle tirilmesi, kamu sektöründeki görevlilerin takdir yetkisinin geni olması, resmi i lemlerin yapılmasında gecikmeler, mülkiyet hakları ve yasaların zayıf uygulanması, a ırı bürokrasi, sayılabilir.

Yolsuzluklarla birlikte ülkelerin ekonomik büyümesi dü mekte, kamu sektörünün verimlili i azalmakta, gelir e itsizli i artmakta, hükümet harcamalarının bile imi bozulmaktadır. Buna benzer birçok etkiyle, halkın devlete olan güven duygusu sarsılmaktadır. Ayrıca yolsuzlukların ülkelere mali, ekonomik, sosyal birçok yönden zarar verdi i ileri sürülmektedir.

Yolsuzlukla mücadele ülkeler özellikle kendi yapısal durumlarına uygun çözümler üretmeye çalı malıdır. Bu ba lamda; vatanda ların hükümetleriyle etkile iminin iyi sa lanması, a ırı bürokratik i lemlerin azaltılması, kamusal te viklerin düzgün ekilde da ıtılması, yaptırım gücü yüksek yasal düzenlemeler olu turulması, yolsuzlukla mücadele eden ki i / kurulu ların en iyi ekilde korunması, kamu çalı anlarının maa ve çalı ma ortamlarının iyile tirilmesi gibi tedbirler alınarak yolsuzlukla mücadelede daha etkin olunmalıdır. Bu içsel çözümlerle birlikte yolsuzlukla mücadele eden ülkeler, uluslararası kurulu larla i birli i yaparak dı sal çözümler de üretmeye çalı malıdır.

Sonuç olarak, yolsuzlukla mücadelede kamu yönetiminde daha fazla effaflık ve hesap verebilirlik sa lanmalı, etik de erler özümsenmeli, yasal, idari vb. önlemlerin alınmasıyla halk-devlet bütünle mesi en iyi ekilde sa lanmalıdır.

KAYNAKÇA

- ADES, Alberto ve TELLA, Rafael Di, 1999, Rents, Competition and Corruption, *The American Economic Review*, 89 (4), 982-993.
- BALACHANDRUDU, K. 2006, Understanding Political Corruption, *The Indian Journal of Political Science*, 67 (4), 809-816.
- BARDHAN, Pranab, 1997, Corruption and Development: A Review of Issues, *Journal of Economic Literature*, 35 (3), 1320-1346.
- BEGOVIC, Boris, 2005, Corruption: Concepts, Types, Causes and Consequences, *Center for International Private Enterprise Economic Reform Feature Service*, 1-7.
- BHAGWAN, Vishnu, 2007, Corruption & Good Governance, *The Indian Journal of Political Science*, 68 (4), 727-738.
- BHARGAVA, Vinay, The Cancer of Corruption, *World Bank Global Issues Seminar Series*, October 2005.
- CHETWYND, Eric, CHETWYND, Frances ve BERTRAM, Spector, Corruption and Poverty: A Review of Recent Literature Final Report, January 2003, Management Systems International 600 Water Street, SW Washington, DC 20024 USA.
- CUERVO-CAZURRA, Alvaro, 2006, Who Cares About Corruption?, *Journal of International Business Studies*, 37 (6), 807-822.
- DELAVALLADE, Clara, 2006, Corruption and Distribution of Public Spending in Developing Countries, *Journal of Economics and Finance*, 30 (2), 222-239.
- ELIZABETH, Harrison, 2007, Corruption, *Development in Practice*, 17 (4/5), 672-678.
- Governance for Development. World Bank, <http://blogs.worldbank.org/governance/here-are-10-ways-fight-corruption> (3 Aralık 2016).
- GRAAF, Gjal De, 2007, Causes of Corruption: Towards A Contextual Theory of Corruption, *Public Administration Quarterly*, 31 (1/2), 39-86.
- GUPTA, Sanjeev, MELLO, Luiz De ve SHARAN, Raju, Corruption and Military Spending, IMF Working Paper, IMF Fiscal Affairs Department, WP/00/23, February 2000,
- Helping Countries Combat Corruption: The Role of The World Bank. <http://www1.worldbank.org/publicsector/anticorrupt/corruptn/cor02.htm> (1 Aralık 2016).
- How Do You Define Corruption?. <https://www.transparency.org/what-is-corruption/#define> (2 Aralık 2016).
- KAUFMANN, Daniel, AART, Kraay ve MASTRUZZI, Massimo, Measuring Corruption: Myths and Realities, The World Bank, December 2006.

<http://www1.worldbank.org/publicsector/anticorrupt/corecourse2007/Myths.pdf> (4 Aralık 2016).

KPMG in Central and Eastern Europe Ltd., 2011, Measuring and Comparing Corruption.

KURER, Oskar, 1993, Clientelism, Corruption and the Allocation of Resources, *Public Choice*, 77 (2), 259-273.

LAMBSDORFF, Johann Graf, 2007, *The Institutional Economics of Corruption and Reform, Theory, Evidence and Policy*, Cambridge University Press.

LIPSEY, Roger, 2001, PwC's Opacity Index: A Powerful New Tool for Global Investors, *Journal of Corporate Accounting & Finance*, 12 (6), 35-44.

MO, Pak Hung, 2001, Corruption and Economic Growth, *Journal of Comparative Economics*, 29 (1), 66-79.

NECK, Stephan, Measuring Corruption in Eastern Europe and Central Asia: A Critique of the Cross-Country Indicators, World Bank Policy Research Working Paper 3968, July 2006.

PAOLO, Mauro, 1998, Corruption and the Composition of Government Expenditure, *Journal of Public Economics*, 69 (2), 263-279.

ROHWER, Anja, Measuring Corruption: A Comparison Between the Transparency International's Corruption Perceptions Index and the World Bank's Worldwide Governance Indicators, CES ifo Group Munich, CES ifo DICE Report 3/2009.

RYAN, Leo V, 2000, Combating Corruption: The 21 st-Century Ethical Challenge, *Business Ethics Quarterly*, *Globalization and the Ethics of Business*, 10 (1), 331-338.

SEL GSON, Mitchell A, 2002, The Impact of Corruption on Regime Legitimacy: A Comparative Study of Four Latin American Countries, *The Journal of Politics*, 64 (2), 2002, 408-433.

SHLEIFER, Andrei ve VISHNY, Robert W, 1993, Corruption, *The Quarterly Journal of Economics*, 108 (3), 599-617.

Special Report on Corruption and Development Aid, Singapore Institute of International Affairs, August 2003.

STAPENHURST, Rick, The Media's Role in Curbing Corruption, The International Bank for Reconstruction and Development, 2000.

SWALEHEEN, Mushfiq, 2011, Economic Growth with Endogenous Corruption: An Emperical Study, *Public Choice*, 146 (1/2), 23-41.

TANZI, Vito, 1999, Governance, Corruption and Public Finance: An Overview, Governance, Corruption and Public Financial Management (Ed.Salvatore Schiavo-Campo), Asian Development Bank, 1-17.

TAVITS, Margit, 2007, Clarity of Responsibility and Corruption, *American Journal of Political Science*, 51 (1), 218-229.

Transparency International, <http://www.transparency.org/> (10 Aralık 2016).

MARTINEZ-VAZQUEZ, Jorge, ARZE, F. Javier ve BOEX, Jameson, *Corruption, Fiscal Policy and Fiscal Management*, USAID Press, June 2006.

WANLESS, Megan, 2013, The World's Bank Fight Against Corruption: 'See Nothing, Hear Nothing, Say Nothing', *Hydra Interdisciplinary Journal of the Social Sciences*, 1(2), 38-48.

TOPLUMSAL CİNSİYET E İTLİ TEMELİNDE CİNSİYETE DUYARLI BÜTÇELEME

Yrd. Doç.Dr., Hilmiye Yasemin ÖZÜ URLU

Mersin Üniversitesi, .B.F., E-mail: ozugurlu2001@yahoo.com

ÖZET

Bu çalışmanın amacı toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme sisteminin toplumsal cinsiyet e itli i temelinde incelenmesi ve öneminin belirlenmesidir. Oldukça yeni bir tarihe sahip olan toplumsal cinsiyet e itli i tartışmaları iktisadi ve sosyal yapının, yapıyı oluşturan kurumların ve üretilen politikaların cinsiyet körü olmasını belirlemektedir. Buradan hareketle kadının ekonomik ve sosyal yapı içinde karıştı ve cinsiyete dayalı eşitsizliklerin kuramsal nedenlerini, çözüm yollarını, alternatif politika seçeneklerini araştırmaktadır. Bu doğrultuda toplumsal cinsiyete duyarlı bütçe yaklaşımı toplumsal cinsiyet e itli i tartışmalarının merkezini oluşturmaktadır. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet e itli i tartışmaları ve toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme anlayışının önemi giderek artan akademik tartışma alanı içinde yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Toplumsal cinsiyet e itli i, Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme,*

JEL Kodu: *J16, H60*

GENDER SENSITIVE BUDGETING ON THE BASIS OF GENDER EQUITY

ABSTRACT

The purpose of this study is to examine the gender responsive budgetary system on the basis of gender equality and to determine its importance. Gender equality debates, which have a fairly new history, determine that the economic and social structure, the institutions and the policies created are gender-blind. From this point of view, it investigates the theoretical reasons, solution ways and alternative policy options of gender-based inequalities in economic and social structure. In this direction, the social gender sensitive budget approach is central to gender equality debates. Therefore, discussions of gender equality and understanding of gender sensitive budgeting are within the increasingly academic debate.

Key Words : Gender Equality, Gender Sensitivity Budgeting, Gender Budget.

JEL Codes: J16, H60

1. G R

Ekonomik ve sosyal yapıdaki gelişmeler kadın ve erkeklerin toplumsal yaşam içindeki konumlarını görece olarak deşirise de toplumsal i bölümü rollerinde köklü bir dönüm ortaya çıkmamaktadır. Cinsiyet temelli toplumsal i bölümünde kadının konumu ayrıklı olarak ev içi hizmet üretimi, bakım hizmetleri vb hizmet üretim alanları ile tanımlanmakta, erkekler ise ev dışında, çalı ma hayatının içinde olmaktadır. Ekonomik gelişmeler kadının i gücüne katılım oranını yükseltmekle birlikte toplumsal i bölümü içindeki rollerinde köklü bir dönüm gerçekleşmemiştir. Kadınlar ücretli kesimlerde çalı makla birlikte ev içi sorumlulukları da devam etmektedir. Ayrıca kadınların ev içi sorumluluğu sadece kadın kimliklerine ba lı olarak do al bir görev anlayışı içinde de erlendirilmektedir. Bu geleneksel bakı açısının yanı sıra çalı ma hayatı içinde ücret politikası ve istihdam ko ulları kadınlar aleyhine sonuçlar do urmaktadır. Böylece emek piyasasının kendisi kadınların ev içi konumları ile çalı ma yaşamı içinde var olma ko ulları arasında dolaysız bir ba lantı olu turarak cinsiyet temelli toplumsal e itsizlikleri artırıcı önemli bir i lev görür. Bu nedenle toplumsal cinsiyet e itsizliğin sadece kadınların ev içi alandaki konumları tarafından belirlendi ini ifade etmek yanıltıcı sonuçlar ortaya çıkarabilir. Kadınların emek piyasasındaki konumlarının ev içi rollerini peki tirdi i ifade edilebilir.(Molyneux, 2012, 147). Buradan hareketle kadının toplumsal yaşam içindeki dezavantajlı konumunun ekonomik ve sosyal süreçler tarafından yeniden üretilmekte oldu unu belirtmek gerekir. Ekonomik gelişmelere ba lı olarak kadının i gücü istihdamı içindeki payının artması cinsiyet temelli e itsizlikleri görünür kılmı tır. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet e itli inin sa lanması için kamu politikası önerilerinin geli tirilmesi ve bu politikaların kamu bütçelerine yansıtılması son derece önemli bir gündem maddesi haline gelmiştir. Buradan hareketle bu çalı mada toplumsal cinsiyet e itli ini sa lamaya dönük bir kamu politikası aracı olarak toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme yöntemi ve önemi incelenmektedir.

Bu çerçevede çalı ma iki bölümden olu maktadır. Birinci bölümde kuramsal yaklaşımlarda kadın emeğinin ele alınışı biçimine kısaca değinilecektir. İkinci bölümde toplumsal cinsiyetin ana akımla tırılması ve toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme yaklaşımı ele alınacaktır.

2. KT SAT KURAMLARINDA KADININ KT SAD YA AMDAK YER VE TOPLUMSAL C NS YET YAKLA İMI

İktisadi yaklaşımlar ekonomik ve toplumsal ilişkileri açıklamada ve bu çerçevede e itsizliklerin kaynağını ve nedenlerini belirlemede geli tirdikleri yaklaşımlar çerçevesinde sorunların çözümlerine yönelik olarak farklı politika seçenekleri önermektedir. Bu anlamda iktisadi yaklaşımlar en genel anlamıyla ikiye ayrılabilir. Bunlardan ilki iktisadi yapı de erlendirmelerinde ve e itsizlik sorunlarında kapitalist üretim tarzını esas alan ve çözümlerin kapitalist sistemin i leyi i içinde bulunabileceğini kabul eden liberal iktisat kuramına dayalı yaklaşımlar olarak tanımlanabilir. İkinci yaklaşım ise kapitalist sistemin i leyi i içinde önerilen çözümlerin e itsizlikleri gidermekte yetersiz kalacağını, e itsizliklerin giderilmesinin farklı toplumsal örgütlenme modellerini ve biçimlerini gerektirdiğini savunan Marksist iktisat kuramlarıdır. (Arın,2013, 512).

Arın (2013, 512), Liberal iktisat kuramına dayalı yaklaşımları, cinsiyet temelindeki eşitsizliklere bakı açılarındaki farkları dikkate alarak muhafazakâr liberalizm, klasik liberalizm ve sosyal liberalizm olmak üzere üçe ayırmaktadır. Kadının iktisadi konumu söz konusu liberalizm türlerinde onun piyasa mekanizmasına ve piyasa ilikilerine nasıl girdi i ile ilgili değerlendirilmiştir. Muhafazakar liberalizmde piyasa ilikilerine girerken var olan eşitsizlikler veri olarak alınmaktadır. Ortaya çıkan eşitsizlikler piyasanın do al i leyi i olarak kabul edilmektedir. Bu yaklaşıma göre herhangi bir bireyin elde ettiği gelir, servet, beceri vb. onun verimlilik düzeyine bağlı olarak belirlenir. Bireyler rasyoneldir ve seçimlerinde özgürdür. Dolayısıyla eşer yeterince gelir elde edemiyorsa bu onların tercihleri ile ilgilidir. Örneğin "özgür" seçim kuralları içinde kadınlar i gücü piyasasına girerken beceri kazanmak konusunda rasyonel davranı temelinde karar verebilirler. Kararlarının sonuçlarını da piyasa ilikisinde alırlar (Arın,2013,512-513). Klasik liberalizm neoklasik iktisat ile ilgili değerlendirilebilir. Buna göre, neoklasik iktisat yaklaşımı da özü itibari ile rasyonel, dışsal kısıtlara bağlı olarak fayda ve kar maksimizasyonunu gerçekleştirebilen, tercih ve seçimlerinde di er ekonomik karar birimlerinden bağımsız davranan birey varsayımına dayanmaktadır. (Özkaplan, 2009, 16) . Neoklasik yaklaşımda gelir eşitsizlikleri bireylerin sahip oldukları bilgi ve beceri donanımları ile ilgili değerlendirilmektedir. gücünün sahip olduğu donanım onun üretim sürecindeki verimliliğini belirlemede dolayısıyla ücret düzeyini belirlemektedir. gücü piyasası arz ve talep koşullarına göre çalışmaktadır. Bu yaklaşım toplumsal cinsiyet eşitsizliğini kabul etmemektedir. Kadınlarda erkekler gibi rasyonel davranı biçimi geliştirebilir. Eşer geliştiremiyorlarsa bu i gücü piyasasından dışlanmalarına veya düşük ücretlendirilmeye neden olabilir. Ancak bu kadın kimlikleri ile ilgili değerlendirilmemektedir (Arın, 2013,513-515).

Son yaklaşım biçimi sosyal liberalizmin ayrıntılı olarak refah devleti uygulamalarına ve Keynesyen politikalara dayandığını ifade etmek mümkündür. Bu yaklaşıma göre kadın ve erkeklerin biçimsel olarak eşit haklara dayalı rekabet etme olanakları olmakla birlikte piyasa ilikisinde fiili durum kadınların aleyhine gerçekleşmektedir (Arın, 2013, 516- 517). Keynesyen yaklaşım neoklasik (günümüzdeki izdüşümü neo-liberal politikalar) yaklaşıma göre tercih edilebilir olmakla birlikte bu yaklaşımda da ev geçindirme rolünü üstlenmiş olan erkeğin istihdam süreçlerinde açık ya da örtük olarak öncelik tanınmaktadır. Bununla birlikte Elson (2004)' ın belirttiği gibi Keynesyen yaklaşım di er iki yaklaşıma göre kamu bütçesinin yapısını düzenlemekle ilgili olarak hükümetlere iradi karar yetkisini bırakmış olması nedeniyle kamu harcamalarının ve vergilerin kadınlar lehine yeniden düzenlenmesine olanak tanımaktadır (Elson, 2004). Ancak Keynesyen yaklaşımın daha geniş bir mali alan oluşturma potansiyeline rağmen asıl belirleyici olan toplumsal cinsiyet eşitliği soruna bakı açısidir. Sosyal liberalizm olarak Arın (2013) tarafından yapılan ayırım ile birbirini tamamlayan bir bütünlük içinde düşünüldüğünde, Keynesyen yaklaşımın doğrudan cinsiyete dayalı eşitsizliği giderici ayrımcı politika önerilerinin bulunduğunu belirlemek oldukça güçtür. Bu anlamda Keynesyen yaklaşımı neoklasik yaklaşımdan farklı kılan yoksulluğun azaltılması ve gelir bölüşümü politikalarını esas alan sosyal reform uygulamalarını içermesidir. Böylece iktisadi yamda güçsüz olan grupların bu arada kadınlarında durumunu güçlendirmeyi hedeflemektedir. Özetlemek gerekirse, sosyal liberalizm ve iktisat politikalarındaki uzantısı olarak değerlendirilebilecek Keynesyen yaklaşım iktisadi ve sosyal yamda dezavantajlı guruplara yönelik fırsat eşitliği ve pozitif ayrımcılık politikası önerileri geliştirmesi ile daha önce sözü edilen yaklaşımlardan ayrılmaktadır. (Arın, 2013, 518) Ancak tekrar etmemek için pahasına, salt cinsiyet eşitsizliğini giderici politika önerilerini geliştirmeyi belirlemek güç görünmektedir.

Liberal iktisat kuramına dayalı yaklaşımlara alternatif olarak geliştirilen ikinci temel yaklaşım ise her türlü toplumsal bölüme dayalı eşitsizliklerin giderilmesinde farklı toplumsal örgütlenme modellerine gerek olduğunu belirleyen Marksist kuramdır. Marksist kuram toplumsal eşitsizlikleri kapitalist sistemin dayandığı üretim ilişkilerine bağlamaktadır. Marksist kurama göre kapitalist ilişkiler çerçevesinde kalarak eşitsizliği giderme politikaları diğer bir ifade ile sosyal liberalizm tarafından önerilen fırsat eşitliği ve pozitif ayrımcılığa dayalı politikalar son derece önemli olmakla birlikte yeterli değildir. Çünkü bu tür politikalar toplumsal cinsiyet eşitsizliği sorununa sınırlı çözümler üretmektedir. Marksist yaklaşıma göre emek gücünün yeniden üretim maliyetleri olarak tanımlanan bir takım hizmetlerin tamamının toplumsallaşması mümkün değildir. Özellikle kriz dinamiklerinin süreklilik gösterdiği kapitalist ekonomik krizi, ev içi hizmetler, hasta bakım hizmetleri gibi hizmet türlerinin bireysel sorumluluk alanlarına bırakılmasına neden olmaktadır (Arın,2013, 521). Marksist kuram ev içi hizmetleri, çocuk bakımı vb. hizmetleri kadının görünmeyen emekleri olarak tanımlamaktadır. Bu tür hizmetler için harcanan emek cinsiyete dayalı bölüme ve toplumsal cinsiyet ilişkileri çerçevesinde harcanan emektir. Bu tür emek süreçlerinin görünmeyen emek olarak tanımlanmasının en önemli nedenlerinden birisi doğallıktan bir emek biçimi olmasıdır. Kadınlar tarafından yapılan sözkonusu işler kadınların doğaları gereği yatkın olduğu işler olarak kabul edilir. Görünmeyen emek olarak tanımlanmasının bir diğer nedeni ev içinde yapılan işlerin belirlenmiş bir mesai saatine tabii olmamasıdır. Bunun yanı sıra ev içi hizmet üretimine ayrılan emek karlıksızdır ve bu nedenle görünmez olmaktadır. (Savran, 2008,10-11)

Son olarak toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme yaklaşımının gelişimine son derece önemli katkılar da bulunan feminist iktisat yaklaşımına değinerek toplumsal cinsiyet eşitliğini ilkin kuramsal çerçeve tamamlanabilir. Feminist iktisat iktisadi kültür, güç ilişkileri ve deşimin ayrılmaz bir parçası ve toplumsal bir kurum olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda feminist iktisat kadınların ve diğer dezavantajlı grupların koşullarını daha insani ve toplumsal temelde geliştirici iktisat politikalarının oluşturulmasına olanak tanımaktadır. (Serdaroğlu, 2008). Feminist iktisadın toplumsal cinsiyete duyarlı bütçe yaklaşımının gelişimine katkısı makro ekonominin ve makro ekonomik politikaların toplumsal cinsiyete duyarlı hale getirilmesine yönelik geliştirdiği yaklaşımlarda kendini göstermektedir. Bu çerçevede feminist iktisat, karlı olmayan (ödenmiş - paid economy) ekonomik faaliyetler ile bakım hizmetleri arasındaki ilişkiyi ele almaktadır. Yanı sıra kadın ve erkek emeklerinin gelir getirici ve karlı olmayan ekonomik faaliyetlerde kullanımı ile üretim ve yeniden üretim arasındaki ilişkileri ortaya koymaktadır. Diğer taraftan maliye ve para politikalarının toplumsal cinsiyet temelinde analizini içermektedir. Mikro ekonomik boyutu ile hane halkları arasında ve hane halkı içinde cinsiyet temelli bölüme incelemesi yapmaktadır. Buna paralel olarak kadın ve erkekler arasında tüketim, tasarruf, yatırım eğilimine dönük davranışsal farkları da erlendirmektedir (Şahin, 2012, 7-9). Bu anlamda bütün toplumsal kategorileri, aralarındaki ilişkileri kapsayacak biçimde bütünsel (holistik) bir perspektif sunan feminist iktisadın heterodoks iktisat yaklaşımının içinde de erlendirilmesi mümkündür.

Özetle feminist iktisat ile erlendirilebilecek toplumsal cinsiyet yaklaşımında, “cinsiyet ve/veya cinsler” ile “toplumsal cinsiyet” arasında bir ayrım yapılmaktadır. “Cinsiyet” kadın ve erkek arasında biyolojik ve fizyolojik farklılıklar olarak tanımlanmaktadır. “Toplumsal cinsiyet” ise kadınlara ve erkeklere toplumsal ve kültürel düzeyde yüklenen rolleri ve anlam bütünlü ünü ifade etmektedir. (IFAD, 1999, 4-KEFEK,2014, 1). Bu çerçevede toplumsal cinsiyet yaklaşımı kadın ve erkek arasındaki ilişkilerin sosyal olarak nasıl kuruldu u ile ilgilenmektedir. Dolayısıyla bu yaklaşımın asıl hedefi kadın-erkek arasında toplumsal rollerine bağlı olarak ortaya çıkan ayrıma dayalı

politika ve kaynak dağılımına müdahale etmek olarak ifade edilebilir. Bu yaklaşım cinsiyete dayalı toplumsal bölümleri çerçevesinde erkeklerin görece avantajları ile kadınların dezavantajları arasında güçlü bağlantılar kurmaktadır (Erkan vd., 2012, 86-87). Dolayısıyla bu bağlantılar kadınlık ve erkeklik farklı roller ve sorumlulukların tanımlanmasını beraberinde getirmektedir. Kadınlar ev ve aile alanının sınırları içinde hareket ederken erkekler ise kamusal alanın içinde yer almaktadır. Böylece erkek odaklı bakış açısı ve normlar toplumun bütünü için genel kabul görmektedir. Bu bakış açısının doğal bir uzantısı olarak bütün politikalar ve kurumlar erkek bakış açısına ve normlarına uygun olarak düzenlenmiş olmaktadır. Toplumsal cinsiyete dayalı bölümlerinin sonucu olarak kadınlar siyasal, sosyal süreçlerin içinde erkekler ile eşit düzeyde yer alamamakta ve kamusal alanda ekonomik, sosyal ve siyasal hakların kullanımında erkeklerin çok gerisinde kalmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliği yaklaşımı, erkek ve kadın arasındaki farkların yanı sıra kadınların ve erkeklerin kendi içlerindeki farkları da çözümleme ve tartışma alanına dâhil etmektedir. (Erkan vd., 2012, 87). Böylece farklı ihtiyaçlar-eşit haklar temelinde bir yaklaşım biçimi geliştirmektedir. Buradan hareketle toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında son derece etkili bir araç olan toplumsal cinsiyete dayalı bütçeleme izleyen bölümde incelenmektedir.

3. TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNİN SAĞLANMASININ BİR ARACI OLARAK TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNE DUYARLI BÜTÇELEME

Kamu bütçeleri bir toplumsal kaynak kullanım mekanizması olarak bireylerin refah düzeyleri üzerinde doğrudan etkili olmaktadır. Toplumsal yaşamın farklı ihtiyaçlarını karşılamak için kullanılan bütçeler aynı zamanda üretilmesi planlanan mal ve hizmet gruplarının miktar ve bileşimi konusunda da toplumsal bir fikir birliğini temsil etmektedir (Demir, 2011, 138). Bu noktada bütçelerin bir katılım ve danışma konusuna tabii olduğunu belirtmek gerekir. Bütçe yapma ve uygulama bir yetki alma ve kullanma sürecidir (Yılmaz vd., 2012, 145). Bu anlamda bütçeler sadece teknik bir belge olmayıp ekonomik, sosyal ve siyasal boyutlar içermektedir. Bu noktada kamu politikalarının yöneliminin ve dayandığı bakış açısının bütçe yapısını belirlediğini belirtmek gerekir. Eğitim, sağlık, güvenlik, ulaştırma, barınma gibi birçok alanı kapsayan kamu politikaları toplumsal refah üzerinde önemli etkiler yaratır. Kamu politikası tasarlama ve uygulama sürecinin toplumsal yapıyı dönüştürücü etkisinin olduğu ifade edilmektedir. Bu anlamda kamu politikası talepleri, siyasal sistem içinde sivil yada diğer resmi kuruluşlarca kamu politikası oluşturulan siyasal karar vericilere yöneltilen eylemde bulunulması yada bulunulmaması yönündeki talepleri tanımlamaktadır (Eneş vd., 2014, 38)

Dolayısıyla kamu politikası taleplerinin kamu bütçesinde yer alması, demokratik süreçlerin gelişmesiyle yakından ilişkili olmaktadır. Bu çerçevede toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ancak kamu politikalarının toplumsal cinsiyete duyarlı hale getirilmesi ile mümkün olabilir. Bu da toplumsal cinsiyetin ana akımla tanımlanması ile gerçekleştirilebilir. Toplumsal cinsiyeti ana akımla tanımlayan uluslararası metinlerde ilk kez 1985'te Nairobi'de gerçekleştirilen Üçüncü Dünya Kadınlar Konferansı sonuç bildirgesinde kullanılmış, 1995'te Pekin'de gerçekleştirilen Dördüncü Kadın Konferansında ise 189 ülkenin katılımı ile ortak bir deklarasyona dönüşümü tür (Eneş vd., 2014, 50). Toplumsal cinsiyeti ana akımla tanımlayan yaklaşımın ayırt edici özelliği, kamu politikalarının yapısına ve süreçlerine toplumsal cinsiyete duyarlı pratikler ve normlar yerleştirilerek eşitlik kurumsallaştırılmasına çalışmasıdır (Daly, 2005, 435). Bu yaklaşım biçimi genel olarak politika yapımcılar tarafından toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinin politika yapım sürecinin bütün amaçlarına, programlara içerilmesi, böylece politik süreçlerin geliştirilmesi, iyileştirilmesi ve yeniden değerlendirilmesi olarak tanımlanmaktadır (Eneş vd. 2014, 50). Toplumsal cinsiyetin ana

akımla tırılması teorik bakımdan toplumsal cinsiyet e itsizli ine dair feminist analizlerden ve kadınların insan hakları hareketinden beslenmektedir (Çelik ve Atabey, 2013, 153). Toplumsal cinsiyetin ana akımla tırılmasının gerçekleşmesi için en önemli koşul bu strateji için kaynak ayırmaktır. Kaynak ayırmak bütçeleme sürecini gerektirmektedir. Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme böyle bir amaç için kullanılacak en önemli araç olma özelliğine sahiptir.

Toplumsal cinsiyete dayalı bütçeleme kamu politikaları oluşturma ve uygulama sürecine toplumsal cinsiyet e itli bir perspektifini yerleştirme aracı olarak son derece önemli bir işlevi sahiptir. Dolayısıyla yeni bir bütçe reformu olarak ifade edilmektedir (Meriç, 2007,59). Bu anlamda toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme, kamu harcamalarının ve kamu gelirlerinin miktar ve bileşimi ile sonuçlarının toplumsal cinsiyet bakıma açısı ile analizini amaçlamaktadır. Böylece kadınların ve erkeklerin öncelikleri ve fırsatları arasındaki farklılıkların politika tasarımlarında göz önüne alınması olacaktır. Böyle bir hedefle hareket edilmediğinde, daha önce de ifade edildiği gibi kurumlara hakim olan erkek odaklı bir bakıma açısı nedeniyle bütçeler cinsiyet e itsizliğin üretilmesinin aracı olma özelliğini gösterir. Öte yandan, kamu politika tasarımında toplumsal cinsiyet e itliğin gözetilmesi hedefiyle en uygun bir bütçe kamusal kaynak dağılımındaki eşitsizliklerin giderilmesinin aracıdır (Kocatesen vd., 2014,59).

Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme kadın ve erkekler için iki ayrı bütçe oluşturulması anlamına taşınmaktadır. Bu bütçeleme sistemi kadın ve erkeklerin ihtiyaçlarının hangi durumlarda aynı hangi durumlarda farklı olduğunu belirlemesi ile ilgilidir. İhtiyaçlardaki farklılık kaynak tahsisindeki farklılığı beraberinde getirmektedir. Örneğin sokak aydınlatması gibi tam kamusal nitelikli bir hizmet türünden herkes faydalanmaktadır. Ancak önemli olan böyle bir hizmet türüne ilişkin olarak kadın ve erkeklerin farklı önceliklerinin olup olmadığının tespit edilmesidir. Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçelemenin herhangi bir bütçe sistemi ile bütünleştirilmesi ile bütçenin hazırlık amaçlarından başlayarak uygulanma ve denetim süreçlerini de kapsayacak biçimde toplumsal cinsiyete duyarlı hale getirilmesi amaçlanmaktadır (Çelik ve Atabey, 2013, 159). Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme sistemi esas olarak sadece kadınları değil bütün toplumsal olarak dezavantajlı kesimleri kapsamaktadır. Özetle, toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme sisteminin temel gerekçesini, eşit hakları ve farklı ihtiyaçları olan toplumsal kesimlerin daha spesifik biçimde dezavantajlı olarak kabul edilen toplumsal kategorilerin, toplumsal üretimden alacakları pay konusunda adaletli bir dağılım mekanizmasının bütçe yoluyla oluşturulmasını sağlamaktır.

4. SONUÇ

Toplumsal cinsiyet temelli bütçe sisteminin önemi eşit hakları ve farklı ihtiyaçları görünür kılmak biçiminde özetlenebilir. Bu anlamda toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme toplumsal cinsiyet e itli bir perspektifinin ana akımla tırılmasını ve böylece kamu politikalarına ve kurumsal yapılara dahil edilmesini sağlayan en önemli politika aracı niteliğine taşınmaktadır. Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçe yapısının oluşturulması için bütün tarafları kapsayacak biçimde fakat farklılıkları gözeten bütünsel ve kavrayıcı bir bakıma açısına gereksinim vardır. Bunun yanı sıra böyle bir bütçeleme sürecinin oluşturulması erkek ve kadınların toplumsal varoluş koşullarından ve ekonomik süreçlerin ortaya çıkardığı farklı ihtiyaçları olduğunu saptamasını gerektirmektedir. Son olarak uygulanabilirliği demokratik ve katılımcı mekanizmaların oluşturulması ile ilgilidir.

KAYNAKÇA

- ARIN, T., (2013), ktisat Kuramının kadın Sorununa Bakı ı, *Kriz, Devlet, ktisat ve Sosyal Güvenlik Politikaları: Seçilmi Yazılar*, içinde, der: Cengiz Arın, Bilgi Üniversitesi Yayını, 511-522, stanbul.
- ÇEL K, Ö., ve ATABEY,S.E, (2013), Toplumsal Cinsiyetin Ana Akımla tırılması ve Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Vol:13,sayı:4 , 151-166.
- DALY, M., (2005), Gender Mainstreaming in Theory and Practice , *Social Politics: International Studies in Gender, State and Society*, Volume 12, Number 3, Fall 2005, pp. 433-450
- DEM R, M., (2011), Devlet Bütçesinin Cinsiyet E itli ini Sa lamadaki Rolü ve Türkiye, *Bütçe Dünyası Dergisi*, sayı: 35, 136-150.
- ELSON , D., (2004) , Gender Equality, Public Finance And Globalization, *Conference on Egalitarian Development in the Era of Globalization in Honor of Professor Keith Griffin*,
- ERKAN,B VE ENTÜRK, M., AKBA , Y.E., PAKSOY,S., (2012), Dünyada ve Türkiyede Sosyal Bütçeleme (Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Yaklaımı), *International Journal of Economic and Administrative Studies*, number :9, Summer, 85-106.
- INTERNATIONAL FUND FOR AGRICULTURAL DEVELOPMENT (IFAD) , (1999) , *An IFAD Approach to Gender Mainstreaming*,
- TBMM Kadın Erkek Fırsat E itli i Komisyonu, (2014) , *Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Komisyon Raporu*, TBMM KEFEK Yayınları, Yayın No: 14, Ankara.
- MER Ç,M.,(2007), Feminizme Mali Bakı (Cinsiyete Duyarlı Bütçeler) , *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, Cilt: 44, Sayı:509, 58-66.
- MOLYNEUX, M. (2012), Ev Eme i Tartı ması ve Ötesi, içinde *Kadının Görünmeyen Eme i*, hazırlayanlar: G. Acar Savran- N Tura Demiryontan, Yordam Kitap,115-155.
- ÖZKAPLAN, N.(2009), Duygusal Emek ve Kadın i i/Erkek i i, *Çalı ma ve Toplum*, sayı:21, 15-23.
- SAVRAN, G.A., (2008) , Önsöz , *Kadının Görünmeyen Eme i*, hazırlayanlar: G. Acar Savran- N Tura Demiryontan, Yordam Kitap
- SERDARO LU, U., (2008), Feminist ktisat Bilimi Sorguluyor, *Ekonomik Yaklaım* , vol (19), sayı: 66, 1-28.
- AH N, M., (2012) , *Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçe Ve Türkiye: Kavram ve Yöntem Sorunları* , Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalı ma Ekonomisi ve Endüstri li kileri Ana Bilim Dalı., Ankara.
- ENESEN,G.G. VE ERGÜNE , N.,ÖNAL,Y.A.,ÇAKAR,Y.B.,YÜCEL,.Y.,(2014), Kamu Politikaları, Yerel Yönetimler, Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme: Kadın Dostu Kentler, Türkiye Örne i, TÜB TAK SOBAG 112K481 no'lu ara tırma projesi.

YILMAZ, H VE EM L, .F.M., KER MO LU, B., (2012) , *Yerel Yönetimler Maliyesi* , Mali Hizmetler Derne i Yayını, Yayın no:10, Ankara.

PEKİTİRME SÖZCÜKLERİ, SIFAT TAMLAMASI VEYA KİLEME MİDİR?

Yrd. Doç. Dr. Necmi AKYALÇIN,

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, E-mail: nakyalcin@gmail.com

ÖZET

Bu çalışmada, dümdüz, yemye il, simsiyah, opolgun, büsbütün, kaskatı... gibi Türkçe peki tirme sözcüklerinin yazımı, türü ve özellikleri üzerinde durulmuştur. Bu sözcüklerin ikileme söz öbeği olarak kabul edilip edilemeyeceği ve op olgun, büs bütün, düm düz... gibi ayrı olarak yazılmalarının doğru olup olmayacağı değerlendirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Peki tirme sözcükleri, kileme, Söz öbeği.

ARE THE WORDS OF REINFORCEMENT (IN TURKISH) ADJECTIVE – COMPOUNDS OR REDUPLICATIONS?

ABSTRACT

This study focuses on the spellings, types and characteristics of emphatic (partial) reduplication words such as 'very straight' (dümdüz), 'very green' (yemye il) 'dead ripe' (opolgun), 'pitch black' (simsiyah), 'entirely' (büsbütün) and 'hard as a rock' (kaskatı) in Turkish. This study, investigating whether emphatic (partial) reduplications can be categorized as reduplication, also examines whether these words can separately be written like 'düm düz' (dümdüz-very straight), 'büs bütün' (büsbütün-entirely) and 'op olgun' (opolgun-dead ripe)

Key Words: Emphatic (Partial) Reduplication, Reduplication

Bu çalı manın evrenini (ERG N, 2012:379) adlı çalı mada peki tirmeli (yemye il, kıpkırmızı, tertemiz, masmavi, çırılçıplak, yapayalnız vb) sözcüklerin yazımına ve sözcük türüne ili kin ortaya atılmı ve sorunlu olarak de erlendirilen görü ve bu soruna ili kin önerilen çözüm yolları olu turmaktadır. Öncelikle bir sözcük türü olarak ikileme ele alınmı tır.

kileme konusunda kimi ara tırmacılarca yapılan açıklamalar öyledir.

“Aynı sözcü ün yinelenmesi, anlamları yakın ya da karıt, sesçe benzer sözcüklerin yan yana kullanılmasıyla olu an sözcük kümelerine ikileme denir.” (AKSOY, 1988:50).

“ kileme, anlatım gücünü arttırmak, anlamı peki tirmek, kavramı zenginle tirmek amacıyla, aynı sözcü ün tekrar edilmesi veya anlamları birbirine yakın yahut karıt olan ya da sesleri birbirini andıran iki sözcü ün yay yana kullanılmasıdır.” (HATBO LU, 1981: Önsöz)

“Anlatımı daha güzel ve etkili duruma getirmek için aralarında ses benzerli i bulunan yakın, aynı ya da zıt anlamlı sözcüklerin yan yana kullanılmasına ikileme denir.” (HENG RMEN, 2002:411)

“Anlamı güçlendirmek için aynı sözcü ün yinelenmesi, anlamları birbirine yakın, karıt olan ya da sesleri birbirini andıran sözcüklerin yan yana kullanılmasıdır.” (TÜRKÇE SÖZLÜK, 1983:568)

“ kileme, anlamı kuvvetlendirmek için aynı kelimenin tekrarlanması, e anlamlı veya zıt anlamlı kelimelerin yan yana kullanılmasıdır” (SAM , C.2: 550)

“Aynı sözcü ün yinelenmesi, anlamları yakın ya da karıt, sesçe benzer sözcüklerin yan yana kullanılmasıyla olu an sözcük kümelerine ikileme denir” (AKSOY, 1988:50)

2007 yılında hazırlanan ikilemelerle ilgili ilk sözlük olan; Türkçe kilemeler Sözlü ü (AKYALÇIN, 2007:14) adlı çalı mada m, p, r, s ve l, a, e harfleriyle olu turulan (yemye il, kıpkırmızı, tertemiz, masmavi, çırılçıplak, yapayalnız...) peki tirme sözcüklerinin kimi ara tırmacılarca ikileme olarak görüldü ü; örneklerle belirtildikten sonra, bu sözcüklerin ikileme olarak de erlendirilemeyece i; bundan dolayı da söz konusu peki tirmeli yapıların sözlü e alınmadı ı net olarak ortaya konmu tur.

Daha sonra Ça da Türk Dili adlı dergide yazılan makaleyle de bu konuya de inilmi ve peki tirmeli sözcüklerin ikileme olamayacakları açıklanmı tır.

“Dilimizde ‘m, p, r, s’ ünsüzleri ile (masmavi, apak, tertemiz, yemye il... gibi) yapılan peki tirmeler, örneklerden de anla ılaca ı gibi bazı adların ilk heceleri alınarak **ye+m+ye** il sonra ona uyarına göre bu dört harften biri getirilerek yeni bir sözcük olu turulur. Bu olu turulan yeni sözcük de asıl sözcü ü daha belirgin, peki mi duruma getirir. Ancak bu yapı görüldü ü gibi tek sözcükten olu ur. Oysa ikileme sözcü ünün tanımı yapılırken en az iki sözcükten olu an öbek denmektedir. Peki tirme sözcükleri ise tek sözcük olmalarıyla zaten bu tanımın dı ında kalmaktadır. Ancak bazı ara tırmacılar tek sözcükten olu an bu yapıları (MÜLLER, Hans Georg, 2003:43), (AKSAN, Ye im, 2001:Giri , Ömer Demircan’ın Emphatic Reduplications in Türkisch adlı makalesine gönderme yapılarak) ve (ERG N,

Muharrem, 2000: 375) ikileme olarak de erlendirmektedir. Buna katılmak olası de ildir; yoksa ikileme teriminin tanımının de i tirilmesi gerekir. öyle ki; “ kilemeler yeme il, kıpkırmızı, tertemiz, masmavi peki tirme sözcüklerinde oldu u gibi tek sözcükten de olu abilir.” Ancak böyle bir tanımın arkasından ba ka bir açıklama yapma zorunlulu u kar ımıza çıkacaktır. Belli harflerle yapılan peki tirmeler peki tirme sıfatları içerisinde de il ikilemeler içerisinde de erlendirilmelidir. Böyle bir açılım sanırım pek kabul görmeyecektir. Bundan dolayıdır ki peki tirmelere tek sözcükten olu ma özelliklerinden dolayı ikileme denmesi do ru de ildir. Kaldı ki bu yapılar da tas tarak, kap kaçak yapılarındaki anlam geni lemesi de söz konusu de ildir. Yeme il: çok ye il, tertemiz: çok temiz, masmavi: çok mavi, taptaze: çok taze anlamının dı na çıkamamaktadır. Bundan dolayı bu yapıların ikileme olarak de erlendirilmesi do ru bir yakla ım olmasa gerek.” AKYALÇIN, 2008:338)

Bu açıklamalardan da anla ılaca ı üzere, yapı olarak ikilemeler iki sözcükten olu an söz öbekleridir. kilemeyi olu turan sözcüklerin aynı, kar ıt veya yakın anlamlı olması ya da aynı sözcü ün yinelenmesi, durumu de i tirmemektedir. Tekrar öbe i veya ikileme, söz öbe i olarak iki sözcükten olu maktadır.

Bu durum ilaveli tekrarlar olarak de erlendirilen “Ba a bir ses ilâve edilenlerde vokalle ba layan kelimelerin do rudan do ruya ba ina, konsonantla ba layanların o konsonantı kaldırılarak yerine bir m sesi getirilir. Böylece elde edilen kelime tekrarın ikinci unsuru olarak kullanılır. adam madam, su mu, i mi , ko tu mo tu, deniz meniz” (ERG N,2012:378) yapılan ikilemeler için de aynıdır. Çünkü ikileme m sesi/harfi getirilerek aynı sözcü ün tekrarıyla olu turulmakta ve yine iki sözcükten olu maktadır. Bu tür ikilemeler dilimizdeki hemen tüm sözcüklerle olu turulabilmektedir.

Ancak kimi ara tırmacılar peki tirme sözcükleriyle de ikileme olu turulabildi i görü ündedirler.

“ kilemeler dilimizde çok yaygın olarak kullanılırlar. Bu ikilemeler içinde yalnızca ilâveli tekrarlar adı da verilen peki tirmeli sıfatlar biti ik yazılır.... lâveli tekrar olan ikilemelerden bazıları unlardır: apaçık, bembeyaz, kupkuru, büsbütün, darmada ınık, çepçevre, koskocaman. Bunların benzerleri daima biti ik yazılır.” (EKER, 2005:503)

“ laveli tekrarlar 2- Ba a hece ilâve edilenlerde umumiyetle bir kısım sıfatların ilk heceleri alınır; bu hecelerin sonuna vokalle bitiyorlarsa do rudan do ruya, konsonatla bitiyorlarsa o konsonatları atılarak m, p, r, s seslerinden biri getirilir; meydana gelen, ilk heceden do ma bu unsur ayrı bir kelime gibi asıl kelimenin önüne getirilir; böylece hece tekrarına dayanan, bir bakıma tekrar diyebilece imiz bir gurup ortaya çıkar: düm düz, yem ye il, ap açık, sap sarı, çar çabuk, çır çıplak, büs bütün, kas katı misallerinde oldu u gibi. Bazen p’den sonra bir a, e, r’den sonra bir il, il getirildi i de görülür: sapa sa lam, güpe gündüz, düpe düz, çırıl çıplak misallerinde oldu u gibi.

Bu guruba tekrarlama yolu ile yapıldı ı, a a ı yukarı mânâ ve fonksiyon bakımından da tekrara benzedi i için tekrar diyoruz. Fakat vurgu bakımından, birincisi ikincisinin mânâsına kuvvet veren iki unsurun asıl ve yardımcı unsur durumları bakımından bunların tekrar olmadıklarını, sıfat tamlamasına benzediklerini de hemen belirtmeliyiz. Gerçekten bu guruplarda türetilen birinci unsur kuvvetli vurgulu olup gurubun vurgusunu üzerinde ta ır. Tek ba ina mânâlı olmamakla beraber ek olmayan, kuvvetli durumu ve fonksiyonu dolayısıyla bir çe it kelime olan, tekrarlardaki uydurma kelimelerden sayılabilecek bu unsuru

daimâ ayrı yazmak lâzımdır.” Ergin, 2013: 25. Alıntıya bakıldı ında 1- Sıfat olan sözcüklerin ilk hecelerine getirilen m, p, r, s harfleriyle yem ye il, kıp kırmızı, ter temiz, mas mavi gibi tekrar denebilecek söz öbeklerinin ortaya çıktı ı söylenmektedir. Hatta bu durumun düpe düz, çırıl çıplak örnekleri için de geçerli oldu u söylenmektedir. 2- Bunların, tekrar olmadıkları, sıfat tamlamasına benzedikleri söylenmektedir. 3- Tekrarlardaki uydurma kelimelerden sayılabilecek bu unsuru daimâ ayrı yazmak lâzımdır denmektedir. (ERG N, 2012:379)

Alıntının yapıldı ı kitap üniversitelerin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri ile Türkçe Ö retmenli i bölümlerinde kaynak kitap olarak kullanılmaktadır. Bundan dolayıdır ki yukarıdaki alıntıda peki tirme sözcüklerinin tür ve yazımına ili kin bilgiler daha da önemli duruma gelmektedir. Yani söz konusu kitap sıradan bir kaynak de ildir. Bu kitapta peki tirme sözcükleri sözcü ün ilk hecesine uyarına göre getirilen m p r s veya l ile a, e sesleriyle yazıldıktan sonra di er sözcükten ayrı yazılmaktadır. öyle ki:

Ye il sözcü ü önüne geldi i bir adın renk özelli ini ortaya koyar, yani ye il kazak dedi imizde kaza ın ye il renkli oldu unu belirtiriz. Kimi durumlarda bu kaza ın renginin her yanının ye il oldu unu, çok ye il oldu unu belirtmek için de ye il sözcü ünün ilk hecesini alır ve peki tirme seslerinden **m** sesini bu heceye **Ye+m** biçiminde ekleriz. Sonrasında olu turulmu bu **Ye+m** hecesini asıl sözcü e **Yemye il** biçiminde ekler ve tek sözcük olarak söyleriz. **Yemye il** kazak dedi imizde de ye il rengini peki tirmi oluruz. Yazımı da örne imizde oldu u gibi tek sözcük biçimindedir. Bu yazım biçimi **masmavi, tertemiz, kıpkırmızı** sözcükleriyle **sapasa lam, çırılçıplak** peki tirmeleri için de geçerlidir. Yemye il kazak sıfat tamlamasıdır; ancak bu peki tirilmi sözcü ü (ERG N, 2012:379) kayna ındaki gibi **Yem ye il** diye ayrı yazdı ımızda bir sıfat tamlaması söz konusu olamaz. Çünkü **ye il** adının önündeki **yem**, ye il sözcü ünün peki tiricisi bir hecedir. Nasıl ye il diye bir soruya **Yem** yanıtı verildi inde **Yem** hecesinin veya “kayna ın söyledi i gibi” sözcü ünün bir anlamı yoktur; yani Sözlü e bakıldı ında **çok** anlamı olan bir **Yem** sözcü ünü bulmak olası de ildir. Zaten Türkçede bu anlamda bir sözcük de yoktur. Sözlükte bulsak bulsak **Yem: hayvan yiyece i** anlamını bulabiliriz. Bu sözcü ün de **ye il** sözcü ünün önüne ayrı olarak yazılan ve ona çok anlamı katan peki tirme hecesi **Yem** ile hiçbir ilgisi yoktur.

(ERG N, 2012:379) kayna ındaki di er örnekler için de durum aynıdır. Yani **çırıl çıplak** olarak ayrı yazılmı olan peki tirme sözcü ünün **çırıl** bölümü **çıplak** sözcü ünün sıfatı olma özelli inden çok peki tirme bölümüdür ve ayrı yazılması yazım kurallarına da aykırıdır.

öyle ki:

“Vasfın yo unlu unu salt olarak yüksek derecesiyle gösteren sıfatlara berkitme sıfatları adını veriyoruz. Türkçede berkitme sıfatları en çok benzer hece katkısı (paronomasie) yoluyla olur. Bu da vasıflama sıfatlarının ilk hecelerini m p r s sesde lerinden biriyle kapayıp meydana gelen heceyi kelimenin ba ına getirmek suretiyle yapılır. Apaçık kapkara besbelli tertemiz yemye il kaskatı apak dümdüz cascavlak basbaya ı gibi. Böylece ilk hecede önseslerin tekrarlanması sa lanmı olur” (BANGUO LU, 1986: 348)

“Sıfatlarda Peki tirme (Peki tirmeli sıfatlar) Paki tirilecek sıfatın ilk ünlüsüne kadar olan bölümü peki tirme ünsüzleri (m, p, r, s)’nden uygun dü eniyle kapatılarak elde edilen

peki tirme seslemi, sıfatın baına eklenir. Ye(m)ye il ova, kı(p)kızıl güne , te(r)temiz oda, do(s)do ru çizgi... “m, p, r, s”li peki tirmelerde kimi zaman tek sesleme yetinilmez; peki tirme, ünlü uyumlarına göre peki tirme ünlüsü (a,e)’nden biriyle ya da “l” ünsüzüyle iki seslemlilik olarak gerçekleşir: sap(a)sa lam, yap(a)yalnız, düp(e)düz, gep(e)genç; çır(ıl)çıplak, sır(ıl)sıklam...” (B LG N, 2002: 240)

“Türkçede ço u kez sıfatın, bazen de adın ilk hecesindeki ünlünün, ba taki ünsüzle birlikte, m, p, r, s ünsüzlerinden biriyle veya ünlüyle ba layan bir adın veya sıfatın yalnız –p– ünsüzüyle kapatılmasıyla ortaya çıkan hecenin, aynı sıfatın veya adın baına eklenmesiyle kurulan kelime.” Biçiminde açıklama yapılmaktadır. (TDK, peki tirmeli sıfat)

“Peki tirmeli sözcüklerin ba larına getirilen önek de erli peki tirme seslemleri , sözcü e bitilik yazılır. Bembeyaz, gömgök, yamyassı...” (B LG N, 2002: 130)

Örnek alıntılarda da açıkça ortaya kondu u üzere peki tirmeli sözcükler, peki tirme hecesiyle birlikte/bitilik yazılır. E er söz konusu (ERG N, 2012:379) kaynakta yazıldı ı gibi bu peki tirme sözcüklerinin ayrı yazılması yöntemi benimsenirse bundan sonra yazılacak tüm yazım kılavuzlarında ayrı olarak gösterilmesi gerekir. Ayrıca Türkçe Sözlükte de bu tür yazımlara uygun madde ba larının olması gerekir. Böylesi bir durum Türk Dilinin yazım kuralları ba lamındaki özelliklerine uygun görünmemektedir. <http://www.tdk.gov.tr/> adresli TDK Yazım Kılavuzu ve Güncel Türkçe Sözlükte arama yaparken ayrı olarak **yem ye il** diye yazıldı ında herhangi bir sözcü e ula ılamamaktadır. Ancak sözcük **yemye il** biçiminde bitilik olarak yazıldı ında; her yanı ye il, çok ye il açıklaması kar ımıza çıkmaktadır.

Bunlara ilaveli tekrar; yani ikileme diyecek olursak öyle bir durumla da kar ıla ırız: tas tarak, çul çaput, çer çöp ve benzeri ikilemeleri **tas+ı tarak/ +ı, çul+a çaput+a, çer+den çöp+ten** gibi eklerle kullanabilmekteyiz. Ancak **ye+m ye il, te+r temiz, kı+p kızıl, ma+s mavi, ya+p+a yalnız** gibi yapıları ayrı yazdı ımızda ve bir tür ikileme saydı ımızda **yem+i ye il+i, ter+e temiz+e, kıp+tan kızıl+dan, mas+ın mavinin** veya **yapa+dan yalnızdan** biçiminde kullanabilmemiz çok zordur. E er bunlar ikileme olsalardı bir ekilde ikilemelere getirdi imiz eklerle kullanılabilmesi gerekirdi. Görüldü ü üzere bu mümkün olmamaktadır. Çünkü bu sözcükler peki tirmeli sözcüklerdir ve tek sözcük olarak **yemye il+i, tertemiz+e, kıpkızıl+dan, masmavi+nin veya yapayalnız+dan** biçimlerinde kullanılmalıdır. Ayrı olarak yazılmaları do ru de ildir. Bu sözcükler kategorik olarak da **kıpkırmızı elma** dedi imizde peki tirmeli sıfat, su **kıpkırmızı akıyordu** dedi imizde peki tirmeli zarf olur. **Kıp kırmızı, yem ye il, çar çabuk, çırıl çıplak, op olgun** biçiminde peki tirme hecesiyle peki tirilen sözcü ü ayrı olarak yazarak bu yapıları ikileme kategorisine almak do ru bir yaklaşı m olmasa gerek.

SONUÇ

Peki tirme sözcüklerinin (ERG N, 2012:379) adlı kaynakta ayrı olarak yazılarak verilmesi ve bundan sonra böylesi bir yazımın benimsenmesinden söz edilmesi do ru bir yakla ım de ildir. Peki tirme sözcüklerinin ilk heceleri her ne kadar tekrarlanıyor olsa da bu tekrarlanan hecelerin sözcü e birle ik olarak yazılmaları gerekti inden dolayı bu sözcü e ikileme denemez. Aynı peki tirmeli sözcü ün **op olgun** biçiminde ayrı yazılarak **olgun** sözcü üne ad **op** hecesine de sıfat diyerek **op olgun** yapısını da sıfat tamlaması olarak de erlendirmek pek do ru bir yol olmasa gerek. Bundan dolayıdır ki bu çalı mada, yukarıda örnekleri verilen ve benzer di er peki tirmeli sözcüklerin; ayrı olarak de il biti ik olarak yazılmasının ve adlarının da peki tirme sözcükleri olarak anılmasının do ru olaca ı görü ü benimsenmi tir.

KAYNAKÇA

- AKSAN**, Ye im. Türkçede Zaman Anlatım ve Kimi kileme Yapıları, XV. Dilbilim Kurultayı- stanbul, 24-25 Mayıs 2001.
- AKSOY**, Ömer Asım. Ana Yazım Kılavuzu, Adam Yayınları, 2. Basım, 1988, stanbul.
- AKYALÇIN**, Necmi. Ça da Türk Dili, Dil Derne i'nin Aylık Dil ve Yazın Dergisi S:Eylül 2008, ANKARA.
- AKYALÇIN**, Necmi. Türkçe kilemeler Sözlü ü, Anı Yayıncılık, 2007, ANKARA.
- BANGUO LU**, Tahsin. TÜRKÇEN N GRAMER , ATATÜRK KÜLTÜR, D L VE TAR H YÜKSEK KURUMU, Türk Dil Kurumu Yayınları: 528, 1986, Ankara.
- HAT BO LU**, Vecihe. Türk dilinde kileme, TDK Yayınları, Geni letilmi kinci Baskı, 1981, ANKARA.
- HENG RMEN**, Mehmet. Türkçe Dilbilgisi, Engin Yayınları, 4. Baskı 2002, ANKARA.
- B LG N**, Muhittin. ANLAM DAN ANLATIMA TÜRKÇEM Z, T:C. KÜLTÜR BAKANLI I KÜLTÜR ESERLER , Ba bakanlık Basımevi-ANKARA.
- EKER**, Süer. ÇA DA TÜRK D L , Grafiker Yayınları, 3. Basım, 2005, ANKARA.
- ERG N**, Muharrem. TÜRK D L B LG S , Bayrak Yayınları, 2012, stanbul.
- ERG N**, Muharrem. TÜRK D L , Bayrak Yayınları, 2000, stanbul.
- MÜLLER**, Hans Georg. Morphophonologische Untersuchungen an Reduplikationen im Türkischen, Tübingen, 2003 (nternette Yayım lanmı Doktora Tezi)
- SAM** , emsettin, Kâmûs-ı Türkî, Temel Türkçe Sözlük C.2
- TDK**, Güncel Türkçe Sözlük, <http://www.tdk.gov.tr/>
- TÜRKÇE SÖZLÜK**, TDK Yayınları, I. Cilt. Geni letilmi 7. Baskı, 1983, ANKARA.